Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат معرفت MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1992 ЙИЛ 4 НОЯБРЬ, ЧОРШАНБА

№ 91 (6587).
Баҳоси 1 сўм 50 тийин.

Ш. Р. Рашидов туғилган куннинг 75 йиллигига

БАРҲАЁТ АДИБ

Шароф Рашидов машҳур ёзувчи сифатида ўз халқига ва адабиётга холис хизмат қилиш мақсадида турли жанрларда ранг-баранг бадиий асарлар яратган. У жўшқин шоир ва истеъдодли журналист, ўткир адабий танқидчи ва машҳур адабиётшунос, ҳозиржавоб публицист ва улкан насрнавис сифатида адабиётимизда ўз салмоқли ўрни ва мавқеига эгадир.

«Шароф Рашидов, — деб ёзган эди Николай Тихонов, — халқ ҳаёти, манзараларини кенг миқёсда тасвирлаш талантига эгадир... Унинг турмушни яхши билиш фазилатига ўз ўлкаси кўркам ёки шиддатли табиатининг ранго-ранг манзараларини тасвирлай олиш маҳорати қўшилади... Унинг услуби пухта, шу билан бирга ҳаётий тафсилотларга бойдир».

Ҳа, тан олиш керак: адиб ҳаёт бўлган йилларда адабий танқидчилик ва адабиётшуносликда унинг асарларини ортиқча мақташ, кўтариб таърифлаш майллари ҳам мавжуд эди. Лекин бундан, ўша даврда Шароф Рашидов асарлари ҳақида танқидий фикр билдириш мумкин эмас эди, унинг асарлари танқиддан ҳоли эди, деган хулосани чиқармаслик керак. Чунки кўп мақолаларда адиб асарларининг ютуқлари билан бирга нуқсонлари ҳам қайд этилгани маълумдир.

Шароф Рашидов адабиётимизга 30-йилларнинг иккинчи ярмида кириб келган ва то 1945 йилгача асосан шоир сифатида ижод қилган. Унинг шеърлари бадиий жиҳатдан бўшроқ бўлса-да, улар ўз мавзуининг долзарблиги, ғоявий ниятнинг аниқлиги ва теранлиги билан эътиборлидир.

Улуғ Ватан урушидан сўнгги даврда Шароф Рашидов ижоди жанр жиҳатидан бойиб борди. Натижада у 40-йилларнинг охирларига келиб адабий танқидчи-адабиётшунос сифатида ҳам шаклланди. Мунаққид ўз мақолаларида адабиётимиз эришган ютуқ ва тажрибаларни умумлаштирди, сўз санъатининг ғоявий соғломлиги, бадиий етуклиги учун изчил кураш олиб борди.

Шароф Рашидовнинг адабий танқид соҳасидаги фаолияти унинг публицистика бобидаги изланишлари билан чамбарчас боғлиқдир. Адиб публицистикасида тарбиявий-маърифий аҳамияти зўр бўлган бадиий умумлашмалар, фалсафий фикрлар кўп. Ёзувчининг «Жаҳл эмас, ақл билан, ҳасад эмас, ҳавас билан бир-биримизга бахт ва омад тилаб ишлайлик» сингари доно сўзлари бугунги мураккаб, тўлқинли кунларда ҳам ўз аҳамиятини сақлаб келмоқда. Бу ҳикмат донишманд адибнинг келажак авлодларга насиҳати — васияти сифатида ҳам акс-садо беради.

Шароф Рашидов публицистикасига хос асосий хусусият шундаки, у ўз мақолаларида ер юзидаги барча халқларни қизиқтирадиган муҳим масалалар тўғрисида — тинчлик, дўстлик, адолат, гуманизм, бахт-саодат, порлоқ истиқбол ҳақида ёзади. Адибнинг «Тарих ҳукми» (1949), «Дўстлик байроғи» (1967), «Дўстлик ва қардошлик тили» (1978) китобларида бу хусусият очиқ кўринади.

Шароф Рашидов ижодида қисса ва роман жанрлари салмоқли ўрин эгаллайди. Унинг «Ғолиблар» (1951), «Кашмир қўшиғи» (1957), «Бўрондан кучли» (1958), «Қудратли тўлқин» (1964), «Дил амри» (1982) каби қисса ва романлари, ҳеч шубҳасиз, ҳозирги замон ўзбек адабиёти тарихида сезиларли из қолдирган. Адиб қиссалари орасида, айниқса, «Кашмир қўшиғи» асари ажралиб туради. Бу — романтик асар. У Кашмир халқининг севги ва вафодорлик ҳақидаги достони асосида ёзилган.

«Кашмир қўшиғи» қиссаси бадиий жиҳатдан ҳам юксак савияда яратилган. Асар тили образли, ширали, жозибадор лирик тилдир. Мазкур қисса шеърий прозага ўхшайди. Мирзо Турсунзода унга юқори баҳо бериб, «Бу асар ўзининг самимияти ва шоирона маҳорати билан мени мафтун этди. Мен унда Кашмирнинг шўх оқар дарёларини, чўққилари оппоқ қор билан қопланган тоғларини қамда ёрқин келажакни орзу-армон қилувчи халқининг беғубор қалбини кўрдим», — деб ёзган эди.

Бу қисса романтик тасвир усулида ёзилган бўлса, «Ғолиблар», «Бўрондан кучли», «Қудратли тўлқин» романлари реализм талаблари асосида яратилган. Шароф Рашидов 1951 йилда ўзбек халқининг Ватан урушидан кейинги дастлабки даврда чўлларга сув чиқариш, янги ерлар очиш учун олиб борган қаҳрамонона кураши ҳақида «Ғолиблар» қиссасини яратган эди. Ёзувчи кейинчалик узоқ йиллар давомида бу қиссани қайтадан жиддий ишлади. Натижада 1972 йилда ўша номда янги роман юзага келди.

Маълумки, адабиётда асосий гап жанрда ёки ҳажмда эмас, балки ҳаётий воқеликни бадиий мукаммал, жозибадор қилиб китобхонга етказа олишдадир. Бу қийин вазифани ёзувчи Шароф Рашидов яхши уддалай билган. Ана шунинг учун ҳам қиссада учровчи схематизм, юзакичилик, баёнчилик сингари нуқсонларни романда деярли такрорламаган. Роман реалистик образларга, жонли тасвир ва бадиий умумлашмаларга сероб.

«Ғолиблар» асарининг давоми (дилогиянинг иккинчи китоби) сифатида майдонга келган «Бўрондан кучли» романида ўзбек деҳқонларининг қўриқ ва бўз ерларни ўзлаштириш, янги ерларга чигит экиб, мамлакатга мўл пахта ҳосили етказиб бериш ва янги қишлоқлар яратиш соҳасидаги фидокорона меҳнатлари тасвирланган.

(Давоми 2-бетда).

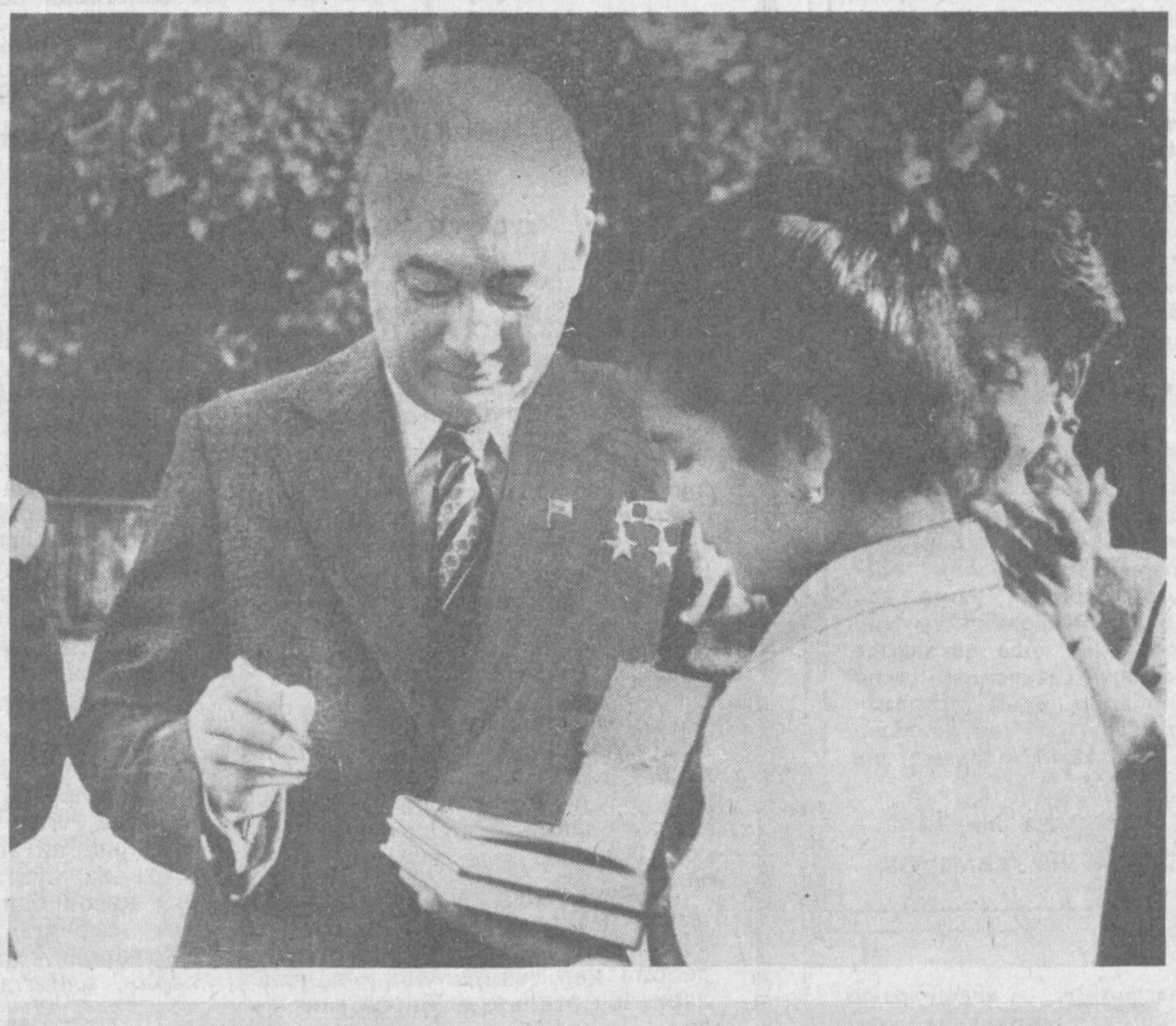

НОМИ ТИЛЛАРДА ВА ДИЛЛАРДА

Зар қадрини заргар билади деган гап бор. Шароф Рашидов илм-маърифатни қадрлаган давлат арбобларидан эди. Ҳар йили 1 сентябрда республиканинг турли районларида янги қуриб битказилган мактаблар, ўқув юртлари очилишига шахсан ўзи ташриф буюрар, бошқа жойлардаги объектларда ҳам ҳукумат раҳбарлари иштирок этишлари одат тусига кирган эди.

Тошкентдаги 64-мактабга ҳам 1977 йилнинг 1 сентябридаги тантанада у кишининг ҳозир бўлганлиги ота-оналар, ўқитувчи ва ўқувчиларнинг кечагидай ёдида. Бу ерда у жамоатчилик вакиллари билан суҳбатлашгани, айрим ўқувчиларга дастхат ёзиб берганининг гувоҳимиз.

Мана бугун мазкур мактабга таваллудининг 75 йиллиги нишонланаётган эл фарзанди Шароф Рашидов номи берилди.

Мактаб жамоаси Шароф Рашидов юбилейига бағишлаб суҳбатлар ўтказмоқда, давлат арбоби ва атоқли ёзувчи ҳаёти ҳамда ижодий фаолиятига оид стендлар тайёрлади.

— Мактабимизда ўқиш ўзбек ва рус тилларида олиб борилади, — дейди директор Шарифа Хўжаева. — 76 та синфда 1883 ўқувчи таълим олаётир.

Давр талаблари таълим ишини қайта қуришни тақозо этмоқда. Шунга кўра, мактабимиз 1-Тошкент тиббиёт институти қошида лицей синфларини очди. Мазкур синфларга ўқувчилар танлов асосида қабул қилинди. Бу синфларда химия, биология фанларидан машғулотларни тиббиёт институтининг мутахассислари олиб боришади.

Янги ўқув йилидан бошлаб гимназия синфларида ҳам, оддий синфларда ҳам инглиз тили ўқитила бошланди. Шунингдек, умумий таълим фанлари қаторида ритмика, миллий рақс, фольклор, эски ўзбек ёзуви ўргатилаётир.

Биз 150 кишидан иборат педагогик жамоа аъзолари таълим-тарбия самарадорлигини ошириш учун астойдил меҳнат қилаётганликларини эшитдик. Бу ишда бошланғич синф ўқитувчилари Гулнора Нуруллаева, Обида Ғаниева, Саврихон Исмоилий, О. Ильина, Л. Никитина, юқори синф ўқитувчиларидан Фотима Отахонова, Вазира Қурбонова, А. Суслова, Е. Кушнир, Б. Броништейн ва бошқалар ташаббускорлик кўрсатишаётир.

СУРАТДА: Ш. Рашидов 1977 йил 1 сентябрида шу мактаб ўқувчисига дастхат ёзиб бераётган пайт.

Суратқаш: Р. АЛЬБЕКОВ.

ЁШ ВАТАНДОШЛАРНИНГ ХАЛҚАРО АНЖУМАНИ ҚАТНАШЧИЛАРИГА

Азиз ёш ватандошлар!

Кўҳна Туркистон заминига — ота-боболарингиз юртига ташрифингиз билан муборакбод этаман.

Сизу биз бир ота-онанинг фарзандларимиз. Даврларнинг ададсиз тўфонлари, аёвсиз қатағонлар, истибдодга асосланган сиёсат сизу бизни бир юртда яшаш бахтидан бенасиб этди. Қисматларимиз айри тушса-да, этни тирноқдан ажратиб бўлмагандек, ҳар доим бир-биримизга интилиб яшадик. Ал-Хоразмий, Имом Бухорий, Ат-Термизий, Баҳоуддин Нақшбандий, Аҳмад Яссавий, Амир Темур, Абу Райҳон Беруний, ибн Сино, Алишер Навоий, Мирзо Улуғбек, Заҳириддин Бобур каби улуғларимизнинг руҳлари ҳамиша барчамизни бирлашишга ундаб келди. Бинобарин, ана шу аждодларимизнинг ўлмас руҳлари бугун ҳаммамизни бу ерда — тинчлик ва дўстлик шаҳри — Тошкентда юз кўриштирди.

Ёш ватандошларнинг халқаро анжумани, шубҳасиз, Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг шарофатидир. Бу ёруғ кунларни ҳаммамиз узоқ, жуда узоқ кутган эдик. Юртимизни озод кўрмоқ орзусида не-не буюк зотларимиз жонларини фидо қилдилар, кўплари ўзга юртларга бош олиб кетдилар. Ўша эркесевар инсонларнинг фарзандлари бўлмиш сизларнинг ота маконга қанчалар талпиниб яшаганингизни теран англаймиз ва уни ғоят қадрлаймиз.

Дунёнинг турли минтақаларида яшаётган ёш ватандошларнинг Тошкент учрашуви мустақил Ўзбекистон равнақи йўлида хизмат қилишига, келажакдаги эзгу мақсадларимизнинг рўёбга чиқиши учун бақувват пойдевор бўлишига астойдил ишонаман.

Хорижлик биродарлар, бу қадимий ватан бизники бўлгани каби сизники ҳамдир. Азиз ватанимизни гуллаб-яшнатиш, мустақиллигимизни мустаҳкамлаш, уни ҳар томонлама ҳимоя қилиш ҳаммамизнинг муқаддас бурчимиз. Барча саъй-ҳаракатларимиз, ақлу кучимиз ана шу эзгу ишга қаратилмоғи даркор. Бунинг учун янада якдил ва ҳамкор бўлмоғимиз зарур.

Бу олижаноб ниятлар йўлида сизларга, сизлар орқали чет эллардаги барча ёш ватандошларга ва республикамиз ёшларига омад тилайман.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом КАРИМОВ.
Тошкент, 1992 йил
3 ноябрь.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ ЛОЙИҲАСИ УМУМХАЛҚ МУҲОКАМАСИДА

ҚОНУН ВА ШАХС КАМОЛОТИ

Яқиндагина ўз мустақиллигининг бир йиллигини нишонлаган Ўзбекистон Республикаси ўз истиқлолини янада мустаҳкамлашнинг дастурий ҳужжатига эга бўлиши катта тарихий ва ижтимоий аҳамиятга молик воқеликдир. Зотан, бу республикамиз ўзининг ички ва ташқи сиёсатига доир ҳамма масалаларни ўзи мустақил ҳал эта олишга кафолат бўлувчи қомусдир.

Мустақил республикамизнинг умумхалқ муҳокамасига қўйилган Конституция лойиҳаси инсон ҳуқуқлари, бурчлари ва миллий мустақиллик ғояларига содиқлик, ҳозирги ва келажак олдидаги юксак масъулиятни англаш, тарихий ривожланиш тажрибасига суяниш, демократия, ижтимоий адолат, миллий анъаналарни ҳурматлаш, халқаро ҳуқуқнинг жаҳонда эътироф этилган нормаларини тан олиш, республика фуқароларининг муносиб ҳаёт кечиришларини таъминлаш, инсонпарвар ва демократик ҳуқуқий давлат барпо этиш ва ниҳоят фуқаролар тинчлиги, миллий анъаналарга содиқ эркин шахсни камол топтиришни ўзида мужассамлантиргандир.

Лойиҳа жамият ижтимоий ва сиёсий ҳаётининг энг муҳим жабҳаларини қамраб олган. Шу билан бирга унда, бизнинг фикримизча, бир қатор ноаниқликлар, тўлдирилиши ва ойдинлаштирилиши лозим бўлган модда ва бўлимлар ҳам бор. Масалан, «Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари» деб аталган иккинчи бўлимдаги V ва VI боблар ўрни алмаштирилиб ёзилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Чунки фуқароларнинг ҳуқуқлари ва бурчларини баён қилишдан олдин фуқаролик ва унинг асосий белгилари тавсиф қилинса, мантиқан тўғри бўларди.

Шунингдек, 18-модда ҳам бироз таҳрир этилиб, тўлдирилиши керак. Бу моддада: **«Барча фуқаролар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эга бўлиб, жинси, ирқи, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахси, ижтимоий мавқеидан қатъи назар, қонун олдида тенгдирлар...»**, дейилган. Шунга **«тили ва миллатидан қатъи назар»** деган сўзларнинг қўшиб қўйилиши ҳам мақсадга мувофиқдир.

Яна бир мулоҳаза: шахс камолоти болаликдан, мактабгача ва мактаб ёшидан бошланишини назарда тутсак, системалилик ва изчиллик принципига мувофиқ 39 ва 40-моддалар IX бобнинг бошланиш қисмига олиниши керак. Чунки жисмонан соғлом, ўз вақтида тиббий ёрдам олиб, билим олиб камол топган шахсгина касб танлаши, меҳнат қилиши ва, ниҳоят, меҳнат таътилига чиқиши, қарилик нафақаси олиши мумкин.

Лойиҳадаги 40-модда қуйидагича таҳрирда берилса, кўпчилик учун янада тушунарли ва таъсирчан бўларди: **«Республиканинг ҳар бир аъзоси билим олиш ҳуқуқига эга. Буни умумий таълим мактабининг бепуллиги, умумтаълим мактабининг биринчи босқичи мажбурийлиги, фақат айрим кооператив маҳкамаларга қарашли хусусий мактабларнинг ва курсларнинг қисман пуллик бўлишини таъминлайди».** Чунки, бепул умумий таълим мактаби фуқароларнинг баъзи бирлари талаб ва эҳтиёжларига жавоб бера олмагани сабабли турли корхона ва муассасалар қошида, шунингдек айрим шахсий хусусий ва пуллик ўқув юртлари, мактаблар ва курслар ташкил этилиб, улар тобора кенг фаолият кўрсатмоқда. (пуллик тайёрлов курслари, касб-ҳунарга пул тўлаб ўрганиш, масалан, ҳайдовчилик, тикувчилик, телерадио усталари, машинкада ёзишни ўрганиш курслари ва бошқалар). Бундай пуллик ўқиш шахснинг ўз хоҳишига боғлиқ, баъзи ҳолларда, агар шу касбдаги мутахассислар бирор корхона ёки муассасага зарур бўлса, шунга лаёқати бор истеъдодли ёшларнинг ўқиши, ҳунар эгаллаши учун пулни корхона тўлайди. Шу моддага **фуқаролар ўз истагига қараб хоҳлаган тилида билим олиши мумкинлиги** ҳам илова қилинса, янада яхши бўларди.

«Оила» бўлими ўзбек миллий анъаналари асосида ёритилиб, уни янада кенгайтириш зарур. Чунки Шарқ халқлари, жумладан ўзбек оиласи бола тарбиясидаги тутган роли жиҳатидан жуда кўп халқ ва элатларга намуна бўлиб келган ва шундай бўлиб қолади. Ўзбек оиласида бола кичкиналигиданоқ ота-онани ҳурматлашга, уларни эъзозлашга ўргатиб келинган. Шунинг учун ҳам ҳақиқий ўзбек ота-онасини қариялар, ғариблар уйига элтиб қўйишни ҳеч қачон онгига сиғдира олмайди, бунга виждони йўл қўймайди. Шунингдек, ўзбеклар жуда ҳам болажон халқ, ўзи оч қолса қоладики, боласини тўйдиради; яланғоч қолса қоладики, боласини гулдай асраб кийинтиради. Шунинг учун ҳам 61-моддадаги **«Ота-оналар болаларини вояга етгунларига қадар боқиш ва тарбиялашга мажбурдирлар»** жумласидан кейин **«Ахлоқий ножўя ҳаракатлари, енгилтакликлари туфайли болаларини тирик етим қилган ота-оналар, кекса ота-онасини хўрлаган фарзанд қонун олдида жавобгардир»** деган жумла киритилиши, агар шу ҳолат юз берса, қандай жазо белгиланиши тегишли ҳужжатларда қайд этилиши зарур.

Акбаржон БУРХОНОВ,

Наманган дорилфунуни педагогика ва психология кафедрасининг доценти, педагогика фанлари номзоди, Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси.

ЁШ ВАТАНДОШЛАР:

«ЯКДИЛ ВА ҲАМКОР БЎЛАМИЗ!»

Ватанни озод кўрмоқ, она-юрт тупроғида бўлмоқ турли сабаблар билан чет элларда яшаётган минг-минглаб ватандошларнинг кўп йиллик эзгу орзуси бўлиб келди. Ўзбекистоннинг мустақил давлат деб эълон қилиниши эса бу орзуларнинг рўёбга чиқишига кенг йўл очмоқда.

Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқининг ташаббуси билан миллий байрамимиз — Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг бир йиллигига бағишлаб ўтказилаётган ёш ватандошларнинг халқаро анжумани ҳам ана шундай улкан тадбирларнинг дебочаларидан бўлди. Шунинг учун ҳам 3 ноябрь куни Алишер Навоий номли давлат академик театрида анжуманнинг очилишига чет эллик ёш ватандошлар, республика пойтахтининг йигит-қизлари, жамоат ташкилотлари ва ёшлар уюшмалари вакиллари шоду ҳуррамлик билан тўпландилар.

Ёш ватандошлар халқаро анжумани ялпи йиғилишини Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари М. Қорабоев кириш сўзи билан очди.

— Бу қадимий заминга, она-юрт, она-Ватанга хуш келибсиз, азиз ёш ватандошлар! — деб мурожаат қилди нотиқ . — Ўзбекистоннинг мустақил деб эълон қилиниши, ана шу истиқлол туфайли сизлар билан учрашишга замин яралди. Ота-боболаримиз руҳини шод этиб, қадриятларимизни эъзозлаш, Ватаннинг озодлиги ва мустақиллиги йўлида якдил ва ҳамкор бўлиш — ана шундай улуғ ниятлар бугун қалбимизда мавж урмоқда.

Нотиқ мустақил Ўзбекистоннинг халқаро майдонда обрў-эътибори ошиб бораётгани, чет эллар билан алоқалари тобора кенгаяётгани, Республика ўз тараққиётининг янги босқичидан дадил одимлаётгани хусусида тўхталиб, бу ютуқларда, албатта, чет элларда яшаётган ватандошларимиз кўмаги ва ҳиссаси ҳам бўлишига ишонч билдирди.

Шундан сўнг Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси Усмон Азимга сўз берилади. У Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг ёш ватандошларнинг халқаро анжумани қатнашчиларига табригини ўқиб эшиттирди.

Анжуман қатнашчиларини Тошкент шаҳар ҳокими А. Фозилбеков, Ўзбекистон Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитаси биринчи котиби А. Орзиматов, МДҲ қатнашчилари бўлган мамлакатлардан анжуманда қатнашаётган ёшлар делегациялари номидан Қозоғистон Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитасининг биринчи котиби Н. Ўмаров, Москвадаги Фазогирлар тайёрлаш маркази тадқиқотчиси Собиржон Шариповлар қутладилар.

— Анжуманга ҳар биримиз она-Ватанга меҳр-муҳаббатимиз жўшган ҳолда келдик. Кўпчилигимизнинг ота-оналаримиз қайта кўролмаган она-заминни биз зиёрат қилиш шарафига муяссар бўляпмиз. Бундай ажойиб анжуманни ташкил қилиб ўтказаётгани учун Ўзбекистон Республикаси Президентига, ҳукуматига ва Ёшлар Иттифоқи Марказий Қўмитасига миннатдорчилигимизни билдирамиз, — деди сўзга чиққан АҚШдан келган ёш ватандош Камол Бобоқурбон. — Ватан учун хизмат қилиш ҳар бир ёш ватандошнинг эзгу истаги ва мақсади бўлиб қолажак. Ватандошларимизга эса тинчлик, омонлик, бахт-саодат тилайман.

Анжуманда чет эллардан келган ватандошлар Ҳулкар Ўқиён (Бельгия), Али Арслон Ориф ўғли (Туркия) сўзга чиқиб, она-Ватан заминидаги учрашувлар, танишувлар Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашга бизни ҳам даъват этади, дедилар. Интилишларимиз, ақлу идрокимиз, куч-ғайратимизни Ватан тақдири йўлидаги эзгу ишларга қаратамиз , дейишди анжуман қатнашчилари.

Ёш ватандошларнинг халқаро анжумани очилиши маросимида Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Абдуҳошим Муталов, Республика вазирликлари ва жамоат ташкилотларининг раҳбарлари, бир қатор чет эл дипломатик ваколатхоналарининг вакиллари қатнашдилар.

М. РАҲМОНОВ,
«Маърифат»нинг махсус мухбири.

СУРАТДА: ёш ватандошлар анжумани қатнашчилари Алишер Навоий ҳайкали пойига гуллар қўйишмоқда.

А. МАМАДАМИНОВ
тасвири.

Ш. Р. Рашидов туғилган куннинг 75 йиллигига

БАРҲАЁТ АДИБ

(Боши 1-бетда).

«Бўрондан кучли» романининг асосий қаҳрамони меҳнаткаш халқ оммаси бўлиб, асар халқ кучини улуғлаш, унга ишонч, халққа садоқат ва муҳаббат ғоялари билан қондириб суғорилган. Романда халқ қудрати бўронлардан ҳам кучли экани очиқ-ойдин кўрсатилган. Адиб халқни ҳар нарсага қодир, ҳар нарсага моҳир, ҳар нарсадан ўткир куч сифатида тасвирлар экан, Умрзоқ ота тилидан «Бўрон кучли, аммо деҳқонлар ундан ҳам кучли... Бўрон режаларимизни бузолмайди, тақдиримиз ҳам бўроннинг қўлида эмас. Ҳамма нарса меҳнатимизга боғлиқ», дейди. Асар халқ мақоллари, халқ иборалари, ҳикматли ва образли сўзлар билан безатилган. Бундан ташқари, ёзувчи ўзи ҳикматли сўзлар ва халқ мақоллари даражасидаги афоризмли жумлалар тузиб, асар тилини бойитган: «Ёмон одат — юқумли касал», «Ифлос қўл билан отилган бамчиқ тоза кишига асло юқмайди», «Ёлғиз кишининг ўзи ҳам бахтсиз бўлади, бировга ҳам бахт беролмайди», «Бахт қидирибсанми, уни фақат меҳнатдан топасан» ва ҳ. к. жумлалар фикримизнинг далилидир.

Шароф Рашидовнинг сўнгги асари — «Дил амри» ўзида тасвир этилган давр эътибори билан «Қудратли тўлқин» романига яқин туради. Унда ҳам Ватан уруши давридаги ҳаёт акс эттирилади. Бироқ «Қудратли тўлқин»да фронт орқасидаги ҳаёт, меҳнат жабҳаси кўрсатилса, «Дил амри» қиссасида бевосита фронт воқеалари, жанг манзаралари ёритилади. Романда тасвир объекти қилиб, Ўзбекистон ва унинг кишилари ҳаёти олинган бўлса, қиссада Марказий Россиянинг Березовка қишлоғида бўлиб ўтган воқеалар ҳикоя қилинади.

«Дил амри» асарида мавзу муҳим бўлганидек, ғоявий мақсад ҳам аниқ. Адиб бу қиссани ёзишдан «мақсадим урушга лаънат ўқиш, ёшларни ватанпарварлик, мардлик руҳида тарбиялашдан иборат», деб айтган эди. Асарда ёзувчи ўз ниятига етган. «Болада не айб? Урушнинг номи қуриб кетсин, урушни бошлаган фашистларга қирғин келсин», — дейди қисса қаҳрамонларидан бири.

Асарда дўстлик, инсонпарварлик, Ватанга садоқат улуғланган. Сотқинлик, бирбирига ва ўз элига ҳиёнат қилишлик, уришқоқлик қораланган.

Қиссанинг асосий қаҳрамонлари катта ёшдаги одамлар эмас, аксинча, 12—13 ёшли болалардир. Адиб ёш болаларни даҳшатли уруш ҳақидаги асарга бош қаҳрамон қилиб танлаш билан катта бир ҳақиқатни очиб берган: фашизмга қарши ҳаёт-мамот курашига мамлакатимиздаги катта-кичик ҳамма кишилар фаол иштирок этганликларини умумлаштириб кўрсатган. Қисса воқеалари марказида турган Сережа, Ирина ва Тарас образлари ёш ватанпарварларнинг типик вакиллари бўлиб, улар ўз ҳаётларини хавф остида қолдириб бўлса-да, жангчиларимизга, партизанларга ёрдам берадилар. Бу уччала образ ҳам адибнинг болалар психологиясини яхши билишини тасдиқлайди. «Дил амри» қизиқарли ёзилган. Унинг сюжети тугал, воқеалар тасвирида сохталик ва ўринсиз муболаға йўқ. Адиб асар тили устида кунт билан меҳнат қилган.

Бир сўз билан айтганда, Шароф Рашидов ҳозирги замон ўзбек адабиётининг ривожига салмоқли ҳисса қўшган таниқли ва машҳур адибларимиздан биридир. Унинг қисса ва романлари ўзбек адабиётидаги ҳаётбахш насрнинг ўзига хос кўринишларидан бўлиб, уларнинг умумий ғоявий-бадиий савияси ўша даврларда яратилган кўп асарлар савиясидан асло қолишмайди. Бинобарин, адиб асарлари ёш авлодни эзгулик руҳида тарбиялайди. Ёзувчининг мангу барҳаётлиги ҳам ана шунда.

Сайдулла МИРЗАЕВ,
Саид ШЕРМУҲАМЕДОВ.

ЭЛ ЭЪЗОЗЛАГАН ИНСОН

Дунёда шундай нуроний сиймолар борки, улар оламдан ўтсалар ҳам, эл-юрт хотирасида узоқ яшайдилар. Шароф Рашидов ана шундай инсонлардан бири эди. Шукрлар бўлсинки, Ўзбекистонда адолат сари сезиларли қадам ташланди. Асоссиз равишда қораланган Шароф Рашидов номи оқланди. Унинг 75 йиллик юбилейи жумҳуриятимизда кенг нишонланмоқда.

Хизмат юзасидан кўпгина кишилар билан учрашиб тураман. Мен билган ва таниган кишилар Шароф Рашидов ҳақида тўлқинланиб гапиришади.

САГИТ СОЛИҲБОЕВ, уруш ва меҳнат фахрийлари Самарқанд вилояти кенгашининг раиси, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган мураббий:

— Мен Рашидовнинг қандай инсон эканлигини яхши биламан. Чунки у киши билан ёшликда бирга бўлдик. Ўттиз еттинчи йилларда Каттақўрғондаги педагогика билим юртини битиргач, Ўзбекистон (ҳозирги Самарқанд) давлат дорилфунунининг биология куллиётига ўқишга кирдим.

Дорилфунуннинг ётоқхонаси Номозгоҳда эди. Менга 15-ётоқхонанинг 19-хонасидан жой беришди. Бу хонада ўн чоғли йигитлар яшардик. Орамизда Шароф Рашидов ҳам бор эди.

У жуда кўп ишларди. Ижод қилар, мақолалар ёзарди. Вилоят «Ленин йўли» рўзномасининг деярли ҳар сонида унинг мақолалари чоп этиларди. Бироз вақт ўтгач, Шароф ака Юсуфҳарот маҳалласидаги Ёқуб амакиникида ижарада ҳам яшади.

Қирқ биринчи йилда уруш туфайли ҳаммамиз ҳар ёққа тарқалишиб кетдик. Қирқ олтинчи йилда яна Самарқандга қайтиш менга насиб этди. Ўша вақтда вилоят партия қўмитасининг котиби бўлиб ишлаётган Шароф Рашидов мени ўз ҳузурига чақирди. Мен партия ва ҳукумат топшириғи билан чет элга ишга жўнаб кетдим.

Орадан анча вақт ўтгач, мен хизмат сафаридан қайтдим. Шароф Рашидовнинг тавсияси билан Пайариқ туман партия ташкилотига раҳбарлик ишига йўлландим. Сўнгра, Боғишамолда, Форишда, Нарпайда, Пастдарғомда туман фирқа қўмиталарига раҳбарлик қилдим.

Бу орада Шароф Рашидов Тошкентга ишга ўтказилди. Республика раҳбари даражасига кўтарилди. Яна бир нарсани имон келтириб айтишим мумкин: Шароф ака кўнгли беғубор, меҳрибон инсон эди. Республика бўйлаб сафарга чиққанида, чин дўстларини, ҳалол-покиза инсонларни, албатта, йўқларди.

Шароф Рашидов миллий кадрларнинг, ишчилар синфининг ўсиши учун кўп ғамхўрлик қилди. Афсуски, у улғайтирган кишиларнинг баъзилари унинг руҳига ҳиёнат қилишди.

РУСТАМ КАРИМОВ, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ маорифи ходими, доцент, уруш ва меҳнат фахрийлари вилоят кенгаши раисининг ўринбосари:

— Мен Шароф Рашидовнинг дўсти сифатида унинг ҳар бир ютуғидан ҳадсиз қувонганман. Рашидов билан Самарқанд давлат дорилфунунида бир даврда ўқиган, бутун ҳаётий фаолияти давомида учрашиб турган, вафотидан 15 кун олдин ҳам учрашиб, ҳароратли сўзларини, ширин истакларини эшитган дўсти сифатида комил ишонч билан айта оламанки, у буюк шахс эди.

Сиҳат-саломатлигидан кемтик қалбида оддий рўзғорини тебратаётган фуқаро Шароф ҳамда буюк бир карвонга сарбонлик қилаётган улкан Рашидов уйғунлашиб кетган эди.

У бутун умри давомида битта содиқ ва фидойи арбобнинг она халқи учун қилиши мумкин бўлган ишларнинг ҳаммасини бажарди. Имон-ихтиёри ўзгалар қўлида бўлган салкам йигирма миллион халқни чорак аср давомида тарихнинг ўнқир-чўнқир сўқмоқларидан олиб ўтди.

У Ўзбекистоннинг тараққиёти учун Марказ билан тил топишнинг барча мақбул усулларини амалда қўллади.

1977 йилда Шароф Рашидов олтмиш ёшга тўлди. У иккинчи марта Меҳнат Қаҳрамони унвони билан тақдирланди. Шу муносабат билан фронтдош дўсти доцент Зубайдулла Тоғаев ҳамда профессор Ҳамдам Бердиёров ва камина Тошкентга бориб биродаримизни қутладик. Бизларни Рашидов жуда самимий, қучоқ очиб кутиб олганди...

ШОДИ НОСИРОВ, Самарқанд вилояти уруш ва меҳнат фахрийлари кенгаши раёсатининг аъзоси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими:

— Мен Жиззахда туғилганман. Меҳнат фаолиятимни Шароф Рашидов билан бирга бошлаганман. Унинг отаси Рашид Ҳалилов, онаси Қуйсиной Носироваларнинг марҳаматидан баҳраманд бўлганман.

1983 йили октябрь ойининг охирида ўзбек халқи оғир жудоликка учради: ажойиб фарзанди Шароф Рашидовдан ажралди. Биз ҳар қандай тарихий шахсга баҳо берганда унинг жамият тараққиётидаги хизматига соя ташламаслигимиз керак. Шароф Рашидовдан яхши из қолди!

..Минг бор шукрки, сўнгги бирикки йил ичида ҳақиқат ўз номи билан аталмоқда. Бунда жумҳурият раҳбариятининг улкан ҳиссаси борлигини алоҳида таъкидлашни истардим. Ҳа, биз, барча кишилар ана шу адолат тарафдоримиз.

Суҳбатдош
Зайниддин БАҲРИЕВ.

БИР КИТОБ ТАРИХИ

Бу воқеа нашриётда таҳририят мудири бўлиб ишлаган кезларимда бўлиб ўтганди.

1983 йилнинг бошларида жиззахлик муаллифлар Б. Ўринбоев, А. Рашидов, У. Ҳайдаровларнинг бир кичик рисола қўлёзмаси «Ўқитувчи» нашриётига тавсия қилинди. Китоб Маориф вазирлиги буюртмаси билан нашриёт режасига киритилган бўлиб, Жиззах воҳасининг тўнғич зиё ўчоқларидан бири Наримонов мактабининг 100 йиллик таваллудига бағишланганди. Унда мактаб тарихи, у ерда ўқиган машҳур кишиларнинг ихчам суратлари, бу масканнинг ўзига хос услубий йўналиши содда, қизиқарли ҳикоя қилинганди.

Ҳақиқатдан ҳам, мазкур мактабнинг довруғи кетган, унинг элга таниқли қалдирғочлари обрў-эътибор билан республикамизнинг турли даргоҳларида беминнат хизмат қилардилар. Марҳум шоир Ҳамид Олимжон, Шукур Саъдулла, ўша йиллари ҳали ҳаёт бўлган Шароф Рашидов, Назир Сафаровлар, фаол илмижод билан машғул Сарвар Азимов, Ўктам Орипов ва бошқа кўплаб ўзбекнинг номдор шахслари бу китоб персонажларининг бир дастаси эди, холос.

Ишнинг оғири муҳаррир сифатида мендан ҳам кўра Асил акага кўпроқ тушди. У киши номдор собиқ мактабдошларининг сурати, илми, амали, ихчам таржимаи ҳолини қайтадан топиши, ёзиши, тартибга солиши керак эди. Бу жараён жуда оғир кечди. Негаки, Наримонов мактабининг собиқ ўқувчилари турли касб-кор кишилари бўлиб, уларнинг ҳаёти, тақдири ҳам ўзига хос тарзда республика бўйлаб сочилиб кетган эди.

Ушбу китоб фавқулодда кўпларни қизиқтириб қолди. Хусусан, Марказий Комитет мафкура котиби аппарати, маориф вазири, матбуот комитети раиси, унинг муовинлари ва бошқа раҳбарлар ўта ғамхўрлик билан ишнинг боришини мунтазам кузатиб, назорат қилиб боришди. Бироқ, муаллифлар, хусусан, Асил Рашидов, рисоланинг масъулиятини чуқур ҳис қилганидан бўлса керак, қўлёзмани нашрга туширишга шошилмас, ҳар бир далил, маълумот, жумла устида узоқ ўтириб ишлар, андак ноаниқлик бўлса, аниқламагунича кўнгли жойига тушмасди.

Китобчага мухтасар сўзбоши ёзиб беришни сўраб собиқ наримоновчилар Назир Сафаров, сўнг Сарвар Азимовга қилган мурожаатимиз сабабсиз равишда натижасиз қолиб кетди. Бу орада кутилмаганда Шароф Рашидов ҳаётдан кўз юмди. Қўлёзмага муносабат бир муддат муаллақ қолди. Орадан озгина фурсат ўтмасдан Рашидовга, Жиззаҳга, мазкур мактабу қўлёзмага бўлган муносабат кескин ўзгариб кетди. «Рашидовчилик» қаттиқ танқид қилиниб, бу китобча эса «Рашидов сулоласи ҳақидаги асар» сифатида тазйиқ остига олина бошланди.

Яқиндагина китобни чоп этишни тезлатишни талаб қилиб турган «ғамхўр» раҳбарлар тўнларини тескари кийиб олишди. «Бу китобчани ким режага киритди?», «Республикада Наримонов мактабидан бўлак рус-тузем мактаби бўлмаганми?», «Рашидовчиликнинг тарғиботчилари кимлар?» қабилидаги гаплар билан муаллифлар, нашриёт ва муҳаррирга маломат тошлари ёғила бошланди. Рисола нашриёт режасидан чиқариб юборилди. Энди бу «арзанда» китобга эга топилмай қолди...

Ўша йиллари Ўзбекистон Педагогика жамияти ташкил этилиб, ишлари ривожланиб бораётган кезлар эди. Шу жамиятнинг раис муовини Ҳасан Зуфаров қўлёзма билан танишгач, «китоб ҳечам Рашидову унинг авлодлари ҳақидамас, мактаб-маориф тарихи, зиёлилар, ижодкорлар ҳаёт йўли тўғрисида, унга мана биз эгалик қиламиз, нашрининг барча ҳаражатлари бизнинг зиммамизда, сиз дадил туриб рисолани чоп этиб берсангиз бўлгани», дея буюртмачи сифатида мен билан шартнома тузиб кетди.

Шу йўсин киши билмас, 4—5 босма табоқлар ҳажмидаги оқ-қора суратли китобча чоп этилди. Табиийки, рисола давлат савдосига чиқарилмади. Ўша замон пули билан Педагогика жамияти томонидан 5—6 минг сўм сарфлаб чоп этилган 3 минг нусхали китоб мактаб, маориф идораларига, педагогика ўқув юртларига, партия-ҳукумат раҳбарларига ҳадя сифатида текин, почта орқали жўнатилди. Бироқ, рисола қўлига теккан кўп раҳбарлар энсалари қотиб, замон сиёсатидан чўчиб, уни йўқ қилиб юбордилар. Ҳарқалай, назаримда, Жиззах, Самарқанд вилоятларининг айрим мактаб-маориф идораларида ушбу китоб нусхаларидан сақланиб қолган бўлиши мумкин. Аммо аминманки, Ҳасан Зуфаровнинг ўзида, унинг темир сандиғида бу китобдан 5—10 нусха сақланиб қолган, албатта.

Жиззахнинг тўнғич зиё масканларидан бири тарихига бағишланган ушбу рисола Наримонов мактаби фарзандларидан бири Шароф Рашидов сингари бошидан ана шундай мураккаб кунларни кечирди...

Маҳмуд САТТОРОВ,
филология фанлари номзоди, доцент.

ШАРОФ РАШИДОВНИНГ «КАШМИР ҚЎШИҒИ» ҚИССАСИНИ ЎРГАНИШ

Қиссани қуйидаги режа асосида ўрганиш мақсадга мувофиқ.

1. «Кашмир қўшиғи» — Кашмир халқининг озодлик учун олиб борган курашини акс эттирган асар.
2. Наргиз, Атиргул, Лола, Бамбур каби рамзий образлар орқали эркесварлар курашининг тасвирланиши.
3. Бўрон, Хоруд каби рамзий образлар воситасида чет эл босқинчиларининг фош этилиши.
4. Наргизларнинг тантанаси. «Ҳаёт курашсиз бўлмайди».
5. «Бу асар самимияти ва шоирона маҳорати билан мени мафтун этди...» (Мирзо Турсунзода).

Тингловчиларни асар мазмуни билан таништиришда жамоа равишда (баъзан ролларга бўлиб) ўқиб чиқилгандан сўнг ўқитувчи унинг мазмунини тингловчилар қанчачалик ўзлаштирганлигини савол-жавоб ёки суҳбат йўли билан аниқлайди. Кейин таҳлилга ўтилади. Асар мавзуси, ғояси ва ундаги асосий образлар билан таништирилади. Ўқитувчи суҳбат давомида Ш. Рашидовнинг Улуғ Ватан урушидан кейинги даврда фақат шеърлар ёзмай, адабиётнинг бошқа жанрларида ҳам баракали ижод қилиб, кўплаб адабий, танқидий мақолалар ёзгани, ўзбек бадиий публицистикасининг тараққиётига баракали ҳисса қўшганини эслатади.

Муаллим суҳбатида Ш. Рашидовнинг Улуғ Ватан урушидан сўнгги даврда етук повесть ва романлар яратиб, бадиий прозани ўз ижодининг етакчи жанрига айлантирганлигини алоҳида қайд қилинади. Ёзувчи бу каби асарларида халқлар дўстлиги, инсонпарварлик, вафодорлик сингари фуқаролик мотивлари, умумбашарий муаммоларни катта маҳорат билан акс эттиради.

Ўқитувчи «Кашмир қўшиғи» қиссаси ҳақида гапирганда, қуйидаги масалаларга ўқувчилар эътиборини қаратади: Ш. Рашидов эллигинчи йиллар ўрталарида совет ҳукумати делегацияси таркибида бир қатор шарқ мамлакатларида, жумладан, Ҳиндистонда ҳам бўлди ва 1957 йилда «Кашмир қўшиғи» қиссасини ёзади. Қисса Кашмир халқининг қадимий севги достони асосида яратилган. Муаллиф бу ҳақда шундай дейди: «...эрта баҳорнинг тўнғич гули — Наргиз билан асаларилар шоҳи — баҳодир Бамбурнинг гўзал ва покиза муҳаббати ҳақидаги халқ қўшиқлари неча-неча юз йиллар тарихининг баланд-баланд деворлари оша халқ дилида ўсиб, улғайиб келган. Халқнинг азалий орзу-умидларини ифода қилган бу дил қўшиқлари тилдан тилга, авлоддан авлодга, даврдан даврга кўчиб ўтган ва ҳар доим ошиқларга мардлик, маъшуқларга умид, кўнгилларга қанот бағишлаган, инсонларга нажот йўлини кўрсатган. Жилам дарёсининг қирғоқларида янграган кашмир қўшиқлари халқнинг ўтмиш тарихини жонлантиради, унинг афсоналарда қушлар, гуллар шаклида тасвирланган ботир йигитлари ва вафоли қизларини кўз олдимизда гавдалантиради».

Қиссадан Ш. Рашидов айтган қуйидаги парчани ўқиб бериш орқали унинг ёзилиш тарихи билан ўқувчиларни таништиришга эришилади: «Ушбу қисса Кашмир халқининг қадимий севги достони асосида ёзилган. Бу достонга иқтидорли шоир, композитор ва ўқитувчи Дина Натх Надим мусиқа яратган. Шу ажойиб достонни яхши биладиган кашмирликлар билан қилинган суҳбатларим бу қиссани ёзишга илҳомлантирди». Демак, асар Кашмир халқининг севги ва вафодорлик мотивлари асосида ёзилган, деб уқдирилади.

Наргиз гуллар боғида доимо баҳодир Бамбурни излайди, уни соғинади; унинг келишини зориқиб кутади. У ўз боғида ҳаёт гаштини суриб, ёқимли қўшиқлар тинглаб юрган бир пайтда боққа Бўрон бостириб киради. Гул ва кўкатларни қаҳратон совуқ гирдобига олиб, уларни сўлдирмоқчи, ўзига қаратиб олмоқчи бўлади. Бўроннинг аччиқ нафасидан ўсимликлар титрайди, ниҳоллар қалтирайди.

Лекин Бўроннинг даҳшати, унинг ҳайқириғи озод гуллар водийсини — Наргиз ва унинг дугоналарини енга олмайди. Бўрон Хоруд ёрдамида гуллар боғини вайрон қилмоқчи бўлади. Бироқ Хоруд ҳам қанчалик ёвузлик қилмасин, барибир Наргиз билан гулларни бўйсундиролмайди. Наргизнинг севгилиси паҳлавон Бамбур ўз дўстлари билан гуллар боғига етиб келади. Бўрон ва Хорудни боғдан ҳайдаб, гулларга қайтадан ҳаёт бағишлайди.

Шундай қилиб, Наргиз ва унинг дугоналари ана шу улуғ, қудратли севги — вафодор гул Наргиз ва асалари Бамбурнинг соф муҳаббатлари туфайли қора кучлар — Бўрон ва Хоруднинг ёвузлигини яксон этадилар.

Душман устидан ғалаба қилиш учун кураш, бирлик, ҳамкорлик, иттифоқ керак. Гуллар ҳам, булбуллар ҳам Наргиз билан Бамбур севгисини, Гуллар боғи оромини бирлашиб, уюшиб ҳимоя қилиш учун тайёр эканлигини куйлайдилар.

Агар бирлашсак, дўстлар,
Ҳар қандай ёв қочади.
Тўғри, кичик юлдузлар,
Бирлашиб нур сочади.

Уларнинг қўшиғи улуғ қасамёд билан тугайди:

«Хоруд билан Бўрон водийдаги ҳаёт ва севгини йўқ қилиш ниятида, Наргиз билан Бамбурни йўқ қилиш ниятида келган эканлар, шу ният билан боғларга заҳар сочиб, офат ва дўл ёғдириб, ниҳолларни қуритган эканлар, бунинг ҳаммаси учун қора кучлардан ўч оламиз. Гуллар боғининг умрбод яшамоғи учун, Наргиз ва Бамбурнинг дийдор кўришмоғи учун, севги ва дўстлик тантанаси учун курашамиз, албатта, енгамиз! Ҳаёт курашсиз бўлмайди.

Одамлар курашадилар. Қушлар курашадилар. Гуллар курашадилар. Ғалаба фақат кураш билан қўлга киритилади».

Демак, қиссада Наргиз, Бамбур, Лола, Атиргул, Наврўзгул тимсолидаги эзгулик кучлари, қанчадан-қанча машаққат билан бўлса ҳам, ёвузлик кучлари тимсолидаги Бўрон ва Хорудни ҳаёт-мамот жангида енгдилар. Чунки улар бирлашиб курашдилар. Адиб «Кашмир қўшиғи» қиссасида асоратга солинган халқлар метиндек мустаҳкам жипслашиб, машаққатли курашлар натижасидагина озодликни қўлга киритиши муқаррар, деган оптимистик ғояни олға суради. Асарнинг тарихий ва таълим-тарбиявий аҳамияти ҳам шунда.

«Кашмир қўшиғи» қиссаси Шароф Рашидовнинг номини жаҳонга танитди. Асар дунё халқларининг элликдан ортиқ тилларида нашр этилди.

Абдулла СУЮМОВ,
Улуғ Ватан урушининг I-тоифадаги ногирони, филология фанлари номзоди.

«ЯХШИ ОДАМ ЭДИ»

— ДЕДИ ШАРОФ РАШИДОВНИ ДАВОЛАГАН ШИФОКОР, ТИББИЕТ ФАНЛАРИ НОМЗОДИ МАҚСУД МУРОДОВ

— Илк дафъа Шароф Рашидов билан қачон юзма-юз бўлгансиз?

— 1960 йилларда мен Тошкентдаги 10-махсус тез ёрдам кўрсатиш бўлимида ишлардим. Бир куни ТошТИга чақиртириб қолишди. Профессор Восит Воҳидовнинг хонасига кирсак, ўртада усти чойшаб билан ёпилган бемор ётибди. Мен унинг қўлидан юрак уришини текшириб, хастанинг шок ҳолатида эканлигини ҳамда унинг қон босимини сунъий кўтариш кераклигини айтдим. Муолажа яхши натижа берди. Бемор ўзига кела бошлади. Шунда чойшабни кўтариб қарасам, не кўз билан кўрайки, Ойбек домла экан. Ўшанда Шароф ака ҳам машҳур ёзувчидан хабар олгани келганди. Биринчи бор у киши билан ана шунақа учрашганмиз.

Кейинчалик мени ҳукумат раҳбарларига тиббий хизмат кўрсатадиган 4-бош бошқармага ишга ўтказишди. У ердаги беморларнинг ҳолидан Шароф ака тез-тез хабар олиб турарди. Кунларнинг бирида Самарқандда Абдураҳмон Жомий ва Алишер Навоийнинг ҳайкали очилишига ҳукумат раҳбарлари боришини, уларга бошқармадан махсус тиббий хизмат кўрсатадиган гуруҳ ташкил этилиши кераклигини айтишди. Улар билан бирга йўлга отландик. У ерда барча тантаналар яхши ўтди. Қайтаётганимизда, Жиззахга етганимизда кўча бўйидаги қабристон ёнида тўхтадик. Шароф ака машинадан тушиб, ичкарига юрди. Орқасидан бордим. У киши теварак-атрофга разм солди. Ҳеч ким йўқ. Мен муддаони тушундим. Қуръон ўқидим. Шароф ака мени шу ернинг одами деб ўйлади, шекилли, пул узатди. Олдим-да, ўзимиз ўтирган пўстак остига солиб қўйдим. Билишимча, Шароф аканинг қариндошларидан бири шу қабристонга дафн этилган экан.

— Шароф Рашидовни даволаш қандай сизнинг чекингизга тушган?

— У киши ҳам инфарктга чалинганди. 1973 йилнинг 26 октябрида Герман Лопатин кўчасига, чақиришди. Борсак, Шароф ака ўз ётоқларида оғир аҳволда. Восит Воҳидов ҳам ўша ерда экан. Керакли ишларни бажардик. Кеч тушиб қолганди. Сўнгра профессор Коценович, Олий Советда шифокор бўлган В. Распопова ва мен шу ерда қоладиган бўлдик.

Эрталаб мени алмаштириш учун бошқа шифокор келди. Шунда Распопова чиқиб, Шароф ака мени чақираётганлигини айтди. Кирсам, ўзингиз бошладингиз, охиригача етказинг, дедилар. Хуллас, икки ой шу ерда қолиб кетдим.

— Шу давр мобайнида бутун бир республиканинг бошлиғи хонадонида яшаб, улар турмуш тарзи билан ҳам яқиндан таниш бўлиб қолгандирсиз?

— Кўпчилик, амалдорлар билганини қилади, деб ўйлайди. Бироқ бу хулосани мен Шароф акага нисбатан умуман ишлатмаган бўлардим. У кўпинча отасининг: «Шароф, шу ўринга ўтирдингми, дастингдан ҳеч кимнинг бурни қонамасин» деганларини қайтарарди. Болаларига келсак, ҳаммаси одоб-ахлоқли эди. Ўғли Илҳом қизчасини етаклаб, амаки, 5 минутга дадамнинг олдиларига кирай, деб мендан рухсат сўрарди. Хўп, десам, айтган вақтида қайтиб чиқарди. Бирор жойга бормоқчи бўлса, албатта, Шароф аканинг ризолигини оларди. Умуман олганда, у уйда ҳурмат, андиша, диёнат устивор эди.

Шароф ака Усмон Носирни кўп ёд этарди. У қатори жувонмарг кетганларни эслаб, ич-ичидан эзиларди. Шу каби ўзидаги зўрма-зўраки қарама-қаршиликлар ҳам унинг бу дардга чалинишида бир сабаб бўлган.

— Шароф Рашидовдаги бошқа кўплаб яхши хислатларни ҳам англагандирсиз?

— Албатта. Аввалида, каттакон киши бўлса, биз билан гаплашмаса ҳам керак, деган гумонлар хаёлда кезарди. У кишининг гурунгга ўчлиги, ҳазилга мойиллиги шубҳаларимни тарқатиб юборди. Бир куни 4-бошқарма бошлиғи Субҳонқул Орипов бетоблигини эшитиб, мендан машинасида бориб унинг ҳолидан хабар олиб келишимни илтимос қилди. Хўп, дея чиқаётсам, тўхтатиб, Ориповга, мен мол дўхтири эмасман, дейишни унутманг, деди. Субҳонқул акани кўрдик, ҳолаҳвол сўраб кетишга отланаётганимизда Шароф аканинг бояги гапларини айтдим. Субҳонқул ака маза қилиб хохолаб кулди. Хижолат тортиб, кулгиси сабабини суриштирдим. Айтишларича, Муқимий бетоб бўлганда, князь унинг ҳузурига мол дўхтирини юборган экан. Уни сезган шоир «Князь жаноблари, менинг олдимга шахсан ўзингизнинг даволовчи дўхтирингизни юборганингиздан жуда мамнунман» деган мазмунда нома йўллаган экан. Бу қочириқ тагидаги маънони англаб, мен ҳам кулдим. Шароф ака шундайин ҳазилларни ёқтирарди.

— Ҳарқалай сиз «қўли узун» кишини дарддан халос этгансиз, қуруқ қўймагандир?

— Нимага ишора қилаётганингизни тушундим, ука. Шароф ака кетаётганимда уйимни, шароитимни, машинамни суриштирди. Ҳаммасидан кўнглим тўқлигини айтдим. Шунда у киши қўлларидаги олтин соатларини ечиб, менга узатди-да, олмасам хафа бўлишини айтди. Эсдалик сифатида қабул қилдим. Унинг орқасига «Мақсуд Муродовга Шароф Рашидович Рашидовдан» деб ёзилган экан. Ҳозир сизга айтганларим қисқача хотира, холос, бафуржа гурунглашадиган бўлсак, у одам ҳақида анчагина илиқ суҳбатга етарли гаплар кўп. Яхши киши эди.

— Раҳмат, суҳбатингиз учун!

Абдусамат РАҲИМ суҳбатлашди.

ПЕДАГОГ МУЛОҲАЗАСИ

«СИЗ» ҲАМ, «СЕН» ҲАМ БИР ОҒИЗДАН ЧИҚАДИ

Улуғ «оғаларимиз» ҳамда буюк инқилобнинг носамимий «шарофати» туфайли миллий қадриятларимиз, урф-одатларимиз, ғурур-ифтихоримиз, ўзлигимиз, ўзанимиздан анча узоқлашиб кетдик. Ўта «маданиятли» рус оғаларимизга тақлид қилиб, тўғрироғи, уларнинг мажбурий кўрсатма-буйруғи, тавсияси билан иш жойида бир-биримизга нисбатан Фалончи Пистончиев дея мурожаат қилишга одатланиб қолдик.

Ўз эрки, мустақиллигини қўлга киритган озод халқнинг ўзаро муомаласида миллий, фақат ўзларигагина хос восита — мурожаатлари бўлиши шарт ва зарур. Агар мактаб ўқитувчилари ўз ўқувчиларига нисбатан Дилбар қизим, Маъруфжон ўғлим дея эркалатиш сўзларини ишлатсалар, ўқувчилар ҳам ўз навбатида устозларига қарата Ҳамзажон ака, Диломохон опа дея самимий муомалада бўлишга аста-секин одатланишади. Мен Тошкент шаҳри ва унинг атрофидаги кўпгина мактабларда бўлганимда, кўнгилларга илиқлик, меҳр уруғларини сочувчи ана шундай ажойиб муомала манзарасининг гувоҳи бўлиб устозу шогирдларга ҳавасим келди.

Тасаввур қилинг: умрингизда бирор марта кўрмаган, тасодиф туфайли учрашиб қолган бегона кишига ака, опа, отахон ёки онахон дея мурожаат қилсангиз, икки ўртада яқинлик, меҳр-оқибат, қариндошлик ришталари уланиб кетади. Агар бундай самимийлик, ўзаро ҳурмат, яқинлик муомала муносабатлари ёшларга ўқувчилик давридаёқ сингдирилса, нур устига аъло нур бўларди.

Ўзим раҳбарлик қилаётган 8-«А» синфида шундай тажриба қўлладим. Бешинчи синфда қабул қилган ўқувчиларим ўртасида ноаҳиллик, ҳурматсизлик, чақимчилик, дарсга кечикиш ва дарс қолдириш сингари салбий иллатлар авж олганлигини пайқадим. Вақтни бой бермай, аввало уларга ўзаро «сиз»лаб гапиришни, сўнгра эса устозларига ака, опа дея мурожаат қилишни аста-секин сингдириб бордим. Тез орада ижобий томонга кескин бурилиш рўй берди.

Ҳар бир педагог-тарбиячи барча ютуқлар табиийлик, самимийликдан бошланиб, одамлар ўртасидаги яқинлигу қондошлик, биродарликка олиб келишини унутмасин. Бошқаларни ҳурмат қиладиган киши ёмонликдан узоқда бўлади, яхшиликка ёндошади.

Н. ЭШҚУВВАТОВ,
Пастдарғом районидаги 24-ўрта мактаб ўқитувчиси, халқ маорифи аълочиси.

АНТИҚА СИНОВМИ?

Янги ўқув йилидан бошлаб Арнасой ноҳиясидаги 10-ўрта мактабда «2» баҳо олган (2—10-синфлар) ўқувчига 5 сўм миқдорида жарима солиш синов сифатида қўлланила бошланди. Камина тарафидан киритилган ушбу таклиф мактаб ўқитувчилари, ота-оналар томонидан қўллаб-қувватланди.

Ўқувчилар қўмитаси томонидан сайланган комиссиянинг биринчи маълумотига қараганда, 15 кун ичида жаримадан тушган маблағ 155 сўмни ташкил этган. Ушбу пуллар аълочи ўқувчиларга стипендия тарзда берилмоқда.

Бу синов биринчи галда боланинг илм олишида ота-она масъулиятини оширишга хизмат қилди. Ҳозир улар тез-тез мактабга келиб, фарзанди ўзлаштириши билан қизиқишмоқда. Негаки, ўқувчининг ёмон натижаси ота-онага нафақат маънавий, балки иқтисодий томондан зарар келтирадиган бўлди.

Т. ТЎРАЕВ.
Жиззах вилояти.

Тошкент шаҳар Собир Раҳимов районидаги 81-боғча тарбиячиси Машкура Саримсоқова боғчада болаларнинг ҳар бир куни қизиқарли ўтиши учун астойдил жон куйдирмоқда. Кичкинтойлар уй моделини ташкил этувчи кубиклар билан иморат қуришни севишади.

Мастура Азимова боғчада мусиқа машғулотини олиб боради. Унинг тадбиркорлиги ва ҳаракатчанлиги туфайли машғулотлар кичкинтойлар учун қизиқарли ўтказилмоқда.

Суратказ: Р. АЛЬБЕКОВ.

Янгилаш даври, янгиланиш даври

ПАРВОЗ

ТАМАЛ ТОШИ

Олтин олмагин-у, ўргангин ҳунар,
Ҳунарнинг олдида хасдир олтин-зар.
(Абдураҳмон ЖОМИЙ).

Очеркимиз қаҳрамони — Хоразм вилоят Хива туманидаги 1-ўрта ҳунар-техника билим юрти директори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган халқ таълими ходими Тўлқин Отабоев ва унинг инженер-педагогик жамоаси. Бу даргоҳга собиқ СССР ва Ўзбекистон ҳунар-техника давлат қўмиталарининг махсус қарор билан «Юксак маданиятли билим юрти» деган диплом берилган.

Ушбу рақамларга эътибор беринг: кулолчиликдан 52 минг сўм; асаларичиликдан беш минг сўм; чорвачилик, айниқса чўчқачиликдан ўн минг сўм. Фойда ҳақида гап кетяпти. Дурадгорлик, гулчилик, боғдорчилик, тикувчилик цехларида тайёрланган маҳсулотлардан олинаётган даромад-чи? Бир йилда олинадиган соф фойда юз минг сўмдан ошса ошдики, ундан кам эмас.

Бу рақамларнинг ўзига хос тошу тарозиси бор, албатта. Тарозининг икки палласи — тарбия ва таълим, унинг тоши — ҳунар ва касб санъати, шаъни — ғоялар тизими, тадбиркорлик, ақл ва заковат, янгилик, ижодкорлик. Мантиқан қараганда, бу тушунчалар замирида раҳбарлик санъатию жамоанинг билим ва маҳорати мужассам, билимни ҳам, ҳунарни ҳам қадрлашга интилиб, ўзлари қадрланаётган касб-кор усталари ижодкорлиги мужассам!

Ҳозирги танглик, тақчиллик шароитида қимирлаган жон борки, пул кетидан қувяпти. Наҳотки инсоннинг қадр-қиммати, обрў-эътибори фақат пул билан ўлчанса? Бир аллома айтган экан: «Кишида олтин қанчалик кўпайса, унда саховат шунчалик камаяди. У аста-секин тубанлашиб боради». Айни пайтда ким билан мулоқотда бўлсанг, фақат ишбилармон, тадбиркорлар ҳақида лоф уради. Аслида ўтмишда ҳам, ҳозирда ҳам пулдору пулга тузоқ қўйганларни ишбилармону тадбиркор деб аташ мантиқан тўғри бўлар. Бундай тушунчаларни халқ таълимига жорий қилиш қандоқ бўларкин?..

Тўғри, баъзи ҳунар-техника билим юртлари раҳбарлари демократия ва ошкоралик тушунчаларини ҳар хил талқин қилишади. Уларнинг бир қисми ишда адолат ва ҳақиқатни кўзлаб, тангликдан чиқиш йўлларини ўйлашса, айримлари демократияни фақат ўзларига фойда берадиган томонга буришади, шахсий манфаатни кўзлашади. Ҳунар-техника билим юртларидаги таълим ва тарбия хусусидаги баъзи салбий фикрларнинг тарқалишига ана шундай шахслар сабаб бўлмаяптимикин? Биз ҳикоя қилаётган ҳунар маскани бундай қарашлардан бутунлай холи. Бу ерда ҳар бир сўм, ҳар бир тийин ҳисобда! Хўш, раҳбарнинг тадбиркорлигию ташкилотчилиги нималарда кўринади?

УЗУККА ҚЎЙИЛГАН КЎЗ

...Унинг портрети ҳамон кўз ўнгимда: қадди-қомати келишган, жуссаси пишиб етилган анордай них, новчадан келган, тўлиқ юзлари тандирдан янги узилган бўрсилдоқ нондай иссиқ, ёши олтмиш қовун пишиғини кўрган, кўзлари чақмоқдай, юрагида ҳали йигитлик олови гуркирайди. Ақл билан иш кўришда унга етадигани йўқ.

Тўлқин ака Отабоевга билим даргоҳи тарихи беш қўлдай таниш.

— Билим юртимизнинг ташкил этилганига 59 йил бўлди. 1933 йил октябрь ойида Хива хони Муҳаммад Раҳимхон қабулхонаси базасида ташкил этилган...

Унинг фикрларида касб-ҳунар даргоҳининг кечмишлари гавдаланди. Нурхонанинг биринчи директори Салай Маткаримов бўлган. У районда биринчи тракторчи, техника тилини яхши билган ташкилотчи раҳбар бўлган. Билим юртини инженер кадрлар билан мустаҳкамлаш ва қишлоқ техника касблари мутахассислари тайёрлашда жонбозлик кўрсатган.

Йиллар ўтгани сари қишлоқ касбларига бўлган талаблар ошса ошдики, камаймади. Билим юрти ҳам ташкилий, техникавий, кадровий ва моддий жиҳатдан мустаҳкамланиб борди. Мутахассислар тайёрлаш ҳам кенгайди. Ҳозирги вақтда бу ерда малакали механизатор, экскаваторчи, электромонтёр, ҳисобчи, қишлоқ қурилиши усталари, ёғоч, мис, ганч ўймакорлиги, тикувчи, ошпаз, сотувчи, назоратчи, ғазначи, шофер ва фермерлар бўйича мутахассислар тайёрланмоқда... Ўтган 59 йил давомида билим юрти 41 мингдан зиёд касб соҳибларини қишлоқ хўжалигига учирма қилди.

«ВС» тоифали транспорт воситалари, замонавий ҳайдов культиватор тракторлари, пахта териш машиналари, чорвачилик ва боғдорчилик техникаси, устачилик хоналари... Буларнинг ҳаммаси назарий ва амалий билимлар учун асосий база. Техника ихлосмандлари, бўлажак ишчизодаларда касбу ҳунар нурларини ақлу онгига сингдиришда инженер ходимлар, ишлаб чиқариш мастерлари, аниқ фанлар мутахассислари — чароғбон. Улар — республика маориф, техника ва фан дарғалари Йўлдош Норбоев, Комил Давлатов, Қаландар Воисов, Мадраҳим Машарипов, Қадан Исмоилов, Озод Абдуллаев... Давлат Жонибеков, Акмал Жонибеков, Исмоил Ҳайдаров, Аминбой Бобожонов, Эгам Матёқубов, Раҳим Хўжаев сингариларнинг номлари республикага машҳур десак, муболаға бўлмас. 1991 йил Республика ўқув-методик маркази томонидан уларнинг иш тажрибалари маъқулланди, оммалаштирилди.

Ўқувчиларнинг назарий билим асослари кабинет системасида яратилади. 34 та дарсхона, 4 та амалий ва 5 та устахона мавжуд. Дарс ўтиладиган хоналар, лаборатория ва цехлар марказий электр пульти орқали бошқарилади.

«ҚОРА ТОШБАҚА»

1983 йил баҳори... Ўша пайтлари билим юртига Латиф Салаев директор бўлган. Шу-шу бўлди-ю, билим юртига туташган катта боғнинг ҳам, масчиднинг ҳам кўрки йўқолди. Халқимиз «Яхшидан боғ, ёмондан доғ қолади» деб бекорга айтмаган. Кимлар қуради, кимлар бузади уни. Бир куни бу ерга собиқ Хива район партия қўмитасининг биринчи котиби, Меҳнат Қаҳрамони Мадамин Маткаримов келиб қолди. У теваракатрофни айланар экан, кўнглида аччиқ фикрлар кечди. Шунча йиллардан бери яшнаб келган боғ йўқолиб, янтоқзор пайдо бўлибди. Мадамин ака Салаевга юзланди:

— Мевали дарахтларни, узумзорни нима қилдинг?

— Қўпориб ташладим! — деди Салаев жиззакилик қилиб.

— Ҳали шундай дегин? Энди эса ўзинг қўпорилиб қолмагин тағин! — Мадамин Маткаримов жаҳл билан терс ўгирилди-да, ўқитувчилардан бирига... қора тошбақа суратини чизиб келишни буюрди.

Йиғилишда Маткаримов ўчоқдаги ҳўл ўтиндай чирсиллаб ёнарди. Латиф Салаевни қаттиқ танқид қилди. Директорнинг боши хам. Шу пайт ҳалиги ўқитувчи қора тошбақанинг суратини Мадамин акага узатди. Райком котиби унинг бир чеккасидан ип ўтказиб бойлади. Одамлар ҳайрон... Мадамин ака бўлса Латиф Салаевни чақириб олдида, қора тошбақанинг расмини «фахрий ёрлиқ»дай унинг бўйнига илиб қўйди, ўртада кулги кўтарилди.

— Боғларни қонунсиз қўпориб ташлаган, ҳунар-техника билим юртини ўтирғизиб қўйган директорга бу — «мукофот!» — деб қўйди охирида котиб.

Эртасига район партия қўмитаси йиғилишида Латиф Салаев ишдан олинди. Директорликка Тўлқин Отабоев тайинланди. Энди унинг иши ҳам, масъулияти ҳам оғир. Қандай бўлмасин ўтириб қолган илмгоҳни тиклаши, ишда сифат ўзгаришлари қилиши шарт!

ҚИЛНИ ҚИРҚ ЁРИБ

Тўлқин ака фикрлар гирдобида. Янги лавозимда ўзича бир «инқилоб» қилиш учун маҳорат ва тажрибаси етармикин? Бундай қараганда иккиланишга ўрин йўқ: у иш фаолиятида ҳаёт қозонида чиниққан, давр синовларидан мардона ўтган. Бир пайтлари отаси масъул вазифаларда иш кўрган, онаси ҳам. Улар фарзандларига ҳаётда мустақил яшашни, элига бир мурватдек хизмат қилишни ўргатмаганмиди? Бўлмаса, Тўлқин Отабоев ўша йиллари Хоразм давлат педагогика институтининг физика-математика куллиётини имтиёзли диплом билан тамомлаб ҳаётга йўлланма олармиди? Ҳамза номли ўрта мактабда донгдор ўқитувчи, М. Миршаропов номли мактабда ўқув ишлари бўйича директор ўринбосари, А. С. Пушкин номли мактабда директор бўлиб одамлар қалбига йўл топармиди? Хива шаҳар халқ таълими бўлимида инспектор бўлиб ишлаган кезлари раҳбарликни сув қилиб ичиб юбормаганмиди? Чигал ишларни очишда қилни қирқ ёриб ҳақиқат ва адолатни ҳимоя қилмаганмиди? Хуллас, бу ерда ҳам туб бурилиш қилишга қодир!

Бир қарорга келди. Энг муҳими, инженер-педагоглар билан ишлаш. Уларнинг маҳоратини синовдан ўтказмоғи шарт. Аттестацияда биринчилардан бўлиб тарбиявий ва методик ишлар бўйича директор ўринбосари ва завучлар элакдан ўта олмади. Кўпгина фан мутахассислари ва техника таълими ходимлари ҳам... Демак, эркин ва илғор фикрловчи, билимдон, тажрибали мутахассисларни қидириб топиши зарур. Шундай қилди.

Иккинчи бир муаммо — билим юрти моддий техника базаси. У ҳисоб-китоб қилиб кўрди. Анча маблағ бор. Лекин янги техника сотиб олиш учун ҳали бу супрага урвоқ ҳам бўлмайди. Тўлқин ака собиқ партия ва совет ташкилотлари. вилоят халқ таълими бошқармаси ва ҳунар-техника республика Давлат қўмитаси раҳбарлари ҳузурига тегишли ҳужжатлар билан елиб-югурди. Масалани ҳал қилиш учун унинг она сути оғзига келди. Ниҳоят билим юрти счётига маблағ келиб туша бошлади. Кемтиклар ўрни тўла бошлади.

Билим юртига қарашли майдондаги шўразору янтоқзор тозаланиб текислантирилди. Янги автодром ва трактородром кўзга ташланиб қолди. Тез орада 18 та трактор, ғалла ўриш ва янчиш комбайнлари, 4 та КамАЗ, ЗИЛ, 4 та самосвал ва бошқа техника турлари келтирилди.

Учинчи муаммо — машғулот ўтказиладиган бинолар қуриш, техника турлари бўйича махсус лабораториялар барпо этиш учун анча маблағ ажратилди. Бир томондан оталиқ ташкилотлари, бир томондан ўқувчилар бир ёқадан бош чиқариб ишга киришдилар. Икки йил орасида янги лаборатория бинолари қад кўтарди, устахоналар иш бошлади. У елиб-югуриб зарур аппаратларни келтирди. Шундай қилиб, ўтган икки йил ичида 34 та назарий билим ўргатиш хонаси, 11 та тажриба ўрганадиган лаборатория бўлажак касб-ҳунар соҳибларини ўз бағрига чорлади.

Тўлқин Отабоевнинг режасида яна қандай ишлар бор? Таълимий жараёнга оид ташкилий режалар деярли ҳал бўлди, шекилли. Таълимий жараённинг методик асослари-чи? Касб-ҳунарнинг методик марказини бошқариш учун махсус кабинет сув билан ҳаводай зарур. Шундай бўлди. 30 йиллик катта тажрибага эга бўлган Исмоил Ҳайдаров кабинет мудири қилиб сайланди. Гулой Раҳимова методист бўлди. Биргалашиб билим юртининг 2000-йилларга мўлжалланган режа ва методик йўналишлари ишлаб чиқилди.

Билим юртини таниб бўлмай қолди: ўқувчилар энди замонавий техника асбоб-ускуналари ва компьютерлардан фойдаланишади. ЭВМ режаси асосида ўз билим ва малакаларини оширишади. Умумтаълим фанлари бўйича физика, математика, химия, биология кабинетлари ва техника цехлари марказлаштирилди. Ўқув корпуслари радио ва телефонлаштирилди...

НУРЛИ ҲАҚИҚАТ

Қилинган ишлар натижасида кенг профилли мутахассислар тайёрлашга имкон яратилди. Илгарилари фақат шоферу тракторчи касблари бўйича ўқувчиларга таълим-тарбия берилган. Нега энди трактор-машинисти, чилангар, тикувчи, ошпаз, ижарачи-фермер мутахассисликлари тайёрлаш мумкин эмас? Эндиликда шароит бор-ку?

Тўлқин ака ҳаёт талабларидан келиб чиқиб 30 дан ортиқ касб бўйича янги бўлим ва группалар ташкил этди. Ҳ... ларда ота-оналар билан келишиб, ёшларни ҳунар эгаллашга даъват қилди. Ҳар йили мингта ўқувчи қабул қилинди, 600 дан зиёд ёш ҳаётга йўлланма олди.

Қурувчи, дурадгорлик ва санъат буюмлари бўйича ишчи кадрлар тайёрлаш ҳам муҳим. Янгилик бўлди. Ишчи-ёшлар амалий ишларни 287-ПМКда, шаҳардаги қурилиш ташкилоти, тикувчилик ва заргарлиқ фабрикаларида ўтайдилар. Уларга тўланадиган маошнинг 50 фоизи берилади. Демак, ўзларига ҳам, жамиятга ҳам кони фойда бу. 1988 — 1989 ўқув йилида тушган фойда эвазига 30 ўқувчи Тошкентга, 30 йигит ва қиз Москвага бепул саёҳатга юборилди.

Бўш майдонларни ўзлаштириш, янги цехлар очиш йўлга қўйилди. Тикувчилик цехи ишга туширилди. Ўқувчилар болалар кийимларини бежирим тикадиган бўлишди. Ундан зиёд касб тўгараклари ташкил этилди. Истеъдодли усталар бошчилигида ўқувчилар диван-каравот, курсилар, шахмат-шашка, стол-стул, комплект калитлар, болт-гайка ва звоноклар, эшик-ромлар ясашади. Бундай маҳсулотлар шартнома асосида ташкилотларга сотилмоқда. Т. Отабоев шаҳар савдо тизими билан келишиб махсус магазин очди. Магазин маҳсулотлари — билим юртиники, сотувчилари — билим юртининг талабалари. Улар ҳар куни 5—8 минг сўмлик маҳсулот сотишади. Тушган маблағ ва фойда билим юрти счётига ўтказилади.

Тўлқин ака билим юртида кулолчилик цехини ҳам очди. Сотимбой Абдуллаев ўз оиласи билан бу масъулиятни ўз зиммасига олган. Цехда уй-рўзғор учун зарур бўлган лаган, коса, пиёла сингари харидоргир маҳсулотлар тайёрлайди Хомашё бошқа жойдан олиб келинади, бу ерда эса товар ҳолига келтирилади.

1989—1990 йиллари Урганчда ҳунар-техника билим юртларининг савдо ярмаркаси ўтказилди. Унда болалар кучи билан тайёрланган маҳсулотлар намойиш қилинди. Бу кўрикда Хива ҳунар-техника билим юрти ўқувчилари 2-ўринни олиб, пул мукофоти билан тақдирланишди.

Т. Отобаев етти ўлчаб бир кесади. У билим юртининг иқтисодий шароитларини янада яхшилаш мақсадида 1991—1992 ўқув йилида фермер-арендатор касби бўйича мутахассис тайёрлайдиган янги группа ташкил этди. Бу кенг миқёсдаги касб, яъни уч йиллик гуруҳларда ўқийдиганлар бир йўла ижарачи фермер, асаларичилик, дурадгор, электромонтёр, «ВС» тоифали техника бўйича ҳайдовчи, 3-класс тракторчи, икки йилликни битирганлар эса болалар муассасаларида ошпаз ва тарбиячи бўлишади.

— Жумҳуриятимиз мустақиллик йўлига кирган бўлса ҳам, унинг моддий жиҳати танг аҳволда. Ҳақиқатни айтадиган бўлсам, кўпроқ фойда олиш, фойда кўриш мақсадида бозор иқтисодиёти сиёсати амалга оширилди. Бу сиёсат эса пулдорлар-ишбилармонларга қўл келаяпти, холос. Қийин-қийин камбағал-меҳнаткашга, харидорга, ишбилармон деб ном олганлар эса давлат савдо ташкилотларидан арзон нархга мол олиб, харидорга юз маротаба қимматга сотади. Улар давлатни, халқни эмас, фақат бойишни ўйлайди. Бироқ бундай иш юритиш халқ таълими ходимлари ва мактаб раҳбарига хос эмас. Менимча, бозор сиёсати мактаб ва ҳунар-техника билим юртлари жамоалари учун катта синов! Раҳбар бу соҳада ақл билан иш кўриб, миридан сирини ажратиб олиши, қилни қирқ ёриб ишлаши, кўрилган фойдаю зарарни жамоа билан баҳам кўриши зарур.. Акcинча бўлса, ўша жамоа ўтириб қолиши ҳеч гап эмас...

Тўлқин аканинг гапларида нур ва эзгулик бор. Чунки у ҳаёт тажрибаларию одилона фикрлаши, эзгу ғоялар тизимидан келиб чиқиб айтаяпти шу гапларни.

Салкам 60 йил давомида билим юртини тамомлаб чиққанлар орасида машҳур кишилар бор: Меҳнат Қаҳрамонлари Зариф Раматов, Ўғилжон Нуруллаева, Роза Шарипова, Ҳожи Саидов, Галина Маткаримова... Улар — пахтакор, колхоз раиси, чорвадор, депутат, халқ хизматкорлари — Ўзбекистонга шуҳрат таратганлар.

Директорнинг ҳамон кўнгли тўлмайди қилаётган ишларидан. Қалам соҳиблари ёзган ишлардан сира ҳам кониқмайди. Нимаганидир айтолмагандай туюлади. Зотан, изланувчан ижодкор ўз ишидан қониққан куни — унинг ўлгани.

У ўқув хўжалигини ҳам мустаҳкамлаш пайида. Ҳозирча билим юртининг 3,5 гектар ери бор, холос. Унинг бир гектарига чигит экилади. Мевазор боғ 1,5 гектар. Ярим гектари узумзор, шунча миқдор ерда сабзавот экини ўстирилади. Олинган ҳосил арзон нархда билим юрти ўқитувчиларига сотилади. Қолгани ўқувчилар ошхонасига, кўрилаётган фойда илмий-педагогик жамоа эҳтиёжлари учун сарфланади.

Хўш, шундай катта даргоҳ учун 3,5 гектар ер етарлимикин? Ахир ўқув хўжалигида 50 бош чўчқа ва 50 уя асалари ҳам мавжуд-ку. Улардан ҳам фойда бор. Хуллас, ер керак, ер!

ҚУВОНЧ ВА РАНЖ

Тўлқин Отабоев гапида давом этди:

— Ўзингиз кўриб турибсиз, билим юртимизда анчагина янги ғоялар амалга оширилди. Эндиликда уни лицейга айлантирмоқчимиз. Лекин ҳали ечимини кутаётган бир қатор муаммо бор. Шулардан энг муҳими ҳам — ер...

Унинг хаёли айрим воқеаларга кўчди. 1969 йилгача билим юртининг катта ер майдони мавжуд эди. Ноҳия бўрдоқичилик базаси ташкил қилинди-ю, улар ердан маҳрум этилди. Ўша майдонлардан на ўзлари фойдаланади, на билим юрти. Отабоев собиқ агросаноат бошқармаси бошлиғи Ли Мирон Данилович ва бошқа кишилардан ер беришни талаб этди. Бироқ улар ваъда беришдан нарига ўтишмади. Ҳозирги ноҳия ҳокими ҳам шундай иш тутмоқда. Халқ таълими раҳбарлари-ку парвойи палак. Бунинг устига ноҳия халқ таълими бўлими билим юрти раҳбарига мактаблар билан ҳамкорликда иш олиб бориш масъулиятини юклаб қўйган. Мактабларда касбга йўналтириш учун шароит ҳам, маблағ ҳам йўқ. Шундай бўлгач, мактаблар қандай қилиб бу даргоҳга ёрдам бериши мумкин. Ҳунар-техника билим юрти эса асосан болаларни касб-ҳунар ўргатишга ихтисослаштирилган. Ҳар ким ўз аравасини тортса яхши эмасми?

Ҳунар-техника билим юртлари тўғрисида ҳар хил қарашлар бор: баъзи ота-она ва мактаб ўқитувчилари, ҳаттоки айрим калтабин раҳбарлар ҳам «ҳунар-техника билим юртлари ахлоқ тузатиш мактаби» қабилида фикр юритишади. Йўқ, асло ундай эмас! Аксинча — сенга қишлоқ учун сув билан ҳаводай зарур бўлган ўнлаб ҳунару касб ўргатувчи, қалбингни илмга, сутга чайқаб покиза қилиб ҳаётга узатувчи маскан бу. Тўлқин Отабоев раҳбар бўлган инженер-педагоглар жамоаси меҳнат қилаётган билим юрти тимсолида буни мен тўла ҳис этдим. Унинг фикр-ўйларида фақат изланиш. Янги ғоялар тизими жўш уради. Таълим ва тарбия жараёнлари, эзгу ниятлари йўлида, ширин орзуларнинг улкан қанотида парвоз қилаяпти, парвоз! Унинг парвозларида буюк эзгуликлар бор!

Ашур Али АҲМАД ўғли.
Хоразм — Тошкент.

Зардали мактуб

ЎҚИТУВЧИ НЕГА НОРОЗИ

Сарлавҳани ўқиб ҳайрон бўларсиз. Тўғри-да, ахир бир-икки йил ичида ўқитувчиларга озмунча имтиёзлар берилдими?

Мактабимиз Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз ноҳияси, Ҳисорак қишлоқ шўросига қарашли Сайёд қишлоғида жойлашган. Жамоамизда 30 нафар ўқитувчи-тарбиячи мавжуд. Ёндош синфлар бўлмаганлиги сабабли муаллимлар 0,5 ставкадан 1,5 ставкагача дарс ўтишади.

Уларнинг маошлари бир неча бор оширилди. Бу билан мен ўқитувчиларнинг маошларини яна ошириш керак эмас, демоқчимасман. Хўш, унда муддаонгиз нима? — деб сўрарсиз.

Ўтган йили республикамиздаги барча ўқитувчилар аттестациядан ўтказилди, тоифалар берилди. Аммо тоифаларни белгилашда анча адолатсизликка йўл қўйилди. Тоифалар мактабларнинг аттестация комиссиялари томонидан белгиланди. Бироқ бу тоифалар район халқ таълими бўлимида тўғридан-тўғри ўзгартирилди. I тоифага тавсия этилган ўқитувчилар II тоифага, II тоифага тавсия этилганлар «ўқитувчи-мутахассис»ликка тушириб ташланди. Адолатсизлик билан қилинган бу иш натижасида жуда кўп мактабларнинг энг яхши ўқитувчилари ҳам «ўрта миёна» ўқитувчилар тоифасидан ўрин олдилар.

Бу нарса кўп сонли ўқитувчиларнинг норозилигига сабаб бўлди. Ўқитувчиларда ишдан совиш ҳолатлари пайдо бўлди. Ахир мактабдаги ҳар бир ўқитувчининг иш фаолиятини шу мактабдаги маъмурият ноҳия халқ таълими бўлимидаги айрим масъул шахслардан яхшироқ билади-ку!

Мактабларнинг маъмуриятлари ўқитувчилар ўртасида тарғибот-ташвиқот ишлари олиб бориб, норозиликларни мўътадиллаштириб, педагогик фаолиятни қийинчилик билан бошқаришаётган бир пайтда ноҳия халқ таълими бўлими қошидаги марказий ҳисоб-китоб иқтисодчиси яна бир ишкаллик чиқариб, ўқитувчи ва синф раҳбарларининг иккинчи марта ишдан совушларига сабабчи бўлди. Қонун бор, деб ўқувчилар сони 15 нафардан кам бўлган синф раҳбарларига ҳар ойда тўланадиган 30 сўмни 15 сўмга, дафтар текширишни ҳам яримтага қисқартирди. Алмисоқдан қолган собиқ СССР қонуни бўлса бордир, лекин синф раҳбари бўлган ўқитувчи раҳбарлик ишининг ярмини бажармайди-ку.

Бу ҳам майли, ўша ҳисоб-китоб иқтисодчиси узоқ йиллардан буён шу районОда ишлаб келмоқда. Агар шундай «қонун» бўлса, нега шунча йиллардан буён синф раҳбарларига тўлиқ иш ҳақи тўланди-ю, 1992 йилдан бошлаб бу «қонун» кучга кирди? Ажабланарли ҳол...

Мана шунақа мантиқсизликлар, ҳар хил чалғитишлар мактабларда таълим-тарбия ишларига салбий таъсир кўрсатмоқда. Ўқитувчиларни рағбатлантириш, илҳомлантириш, уларни жипслаштириш ўрнига, аксинча, ишдан совутмоқда.

Н. МУСУРМОНОВ,
Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз районидаги Мирзо Улуғбек номли ўрта мактабнинг тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосари.

Қутлаймиз!

Устозимиз Н. Қ. Аҳмедов яқинда Беруний номли Ўзбекистон давлат мукофотининг совриндори бўлдилар. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган врач, тиббиёт фанлари доктори, профессор Носир Комиловичнинг дарс сабоқларини тинглаганимизда мароқли китобни ўқигандек бўламиз. Чунки бой тажриба, туганмас билимни бизларга содда тилда етказа оладилар. Биринчи шифохона очганлари-ю, урушда очиқ майдонда жарроҳлик қилганлари дейсизми, жулдур кийимда ўқишга қатнаганлари-ю, олийгоҳда ҳурмат топганларими, ҳамма-ҳаммасига ҳавасингиз келади.

Фан одамзод тўплаган мислсиз хазина экан, домламизни интизомли ирода эгаси, илмий билимли хазинабонга ўхшатамиз. Фанда бирон чўққини эгалладингми, яна олға юргинг келади. Лекин кимки фанда илгарилаб, ахлоқда оқсаса, у олдинга эмас, балки орқага кетади. Бугунги кунда 70 ёшли домламиз турмуш ўртоқлари Раҳбархон ая билан бир ёстиққа бош қўйганларига 50 йил бўлганини нишонлаяптилар. Биз бундай бахтга ҳавас қиламиз. Олдинда қиладиган ишларингиз кўп. Шунинг учун, соғ-омон бўлинг, — деймиз.

ТАЛАБАЛАР НОМИДАН — ҲОЖИАКБАР АБДУҒАППОРОВ.
2-Тошкент давлат тиббиёт институти.

Қутлаймиз!

Қадрли устозимиз Абдужалил РАИМОВ!

Сиз қисқа — 3 йиллик жамоамиз раҳбари лавозимидалик даврингизда ўзингизни уддабурон раҳнамо, куюнчак устоз сифатида намоён этдингиз.

Ярим асрлик умрингиз тарихга айланган ушбу онларда жамики шогирдларингиз Сизни чин дилдан муборакбод этади. Доимо соғ-саломат бўлинг, оилангизга тинчлик-тотувлик тилаб қоламиз.

ШАЙХОНТОҲУР РАЙОНИДАГИ 38-МАКТАБ ЖАМОАСИ.

Сизга аталган китоблар

«ЎЗБЕГИМ»—МИЛЛАТ МУНАВВАРЛАРИГА

«Бизнинг турк-татар миллати муаллимлари меҳнатидек оғир меҳнат йўқдир, унингдек унутилган, унингдек қадр-қиммати камситилган киши йўқдир. Агар бизнинг орамизда яхши одамлар бўлсалар, булар бошлаб мактаб муаллимларидир. Агар бизда фойдали одамлар бўлса, булар ҳам улардир. Агар орамизда яхши одамлар бўлса-мақтов, шуҳрат талаб этмай, бутун ғайратини ўқув-тарбия ишига, ҳақиқат йўлига сарф этган киши бўлса, булар ҳам муаллимлардир...

Шараф Сизга муҳтарам ўқитувчилар!» — деб ёзган эди аср бошида буюк маърифатчи Исмоилбей Ғаспирали. Бу сўзлар ҳозир ҳам янгидай, бугунги куннинг гапидай жаранглаб турибди. Бу миссия, миллатни маърифатли этмакдек бу вазифа ҳали ҳам шу фидойи одамлар зиммасида турибди. Биз мустақил бир давлат ва миллат сифатида шаклланаётган кезда, ҳали тоза миллий ва мукаммал дарсликлар яратилмаган пайтда бу фидойиларга бир ёрдам, бир йўлланма бермоқ, муҳтарам кўрмоқ, қўлланма бўлгулик бир рисола, бир китоб яратмак катта савобдир. «Звезда Востока» журнали атрофига бирлашган бир гуруҳ маърифатчи ижодкорлар шундай хайрли ишга қўл урибдилар ва мактабларимизнинг адабиёт ва тарих ўқитувчиларига бой материал ва манба берадиган «Ўзбегим» мажмуасини тузибдилар.

Китобда наинки ўзбек қавмининг тарихи, тақдири, насабномаси, миллат сифатида шаклланиш ва ўзлигини топиши ҳақида, балки бой мероси, азиз қадриятлари, бу Ватаннинг чин тарихи ҳақида ҳам кўп қизиқарли материал ва ҳужжатларни йиғиб эълон этилган. Унда биз мукаррам санаб келадиган буюк алломалар — Зиё Кўкалп, Заки Валидий, Ҳерман Вамбери, ал-Ғаззолий, Алихон Тўра Соғуний ва Бўрибой Аҳмедовлар қаламига мансуб қимматли асарлар ҳам босилган. Шунингдек, китобда Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Шавкат Раҳмон, Усмон Азим, Мақсуда Эргашева, Иқбол ва Анвар Эшоновнинг шеърларини, Эшмуҳаммад Донохоновнинг «Қуюн» қиссасини ўқиш мумкин. Бу қисса миллий-озодлик ҳаракатининг таниқли намоёндаси ва тарихимиздаги энг мураккаб характерли шахслардан бири Иброҳимбек тарихи ва тақдири ҳақидадир. Бир сўз билан айтганда, мажмуага дарди Ватанга доир кишиларнинг асар ва мақолалари жамланган. «Ўзбегим» китобини «Шарқ» концерни 80 минг нусхада чоп этди. У «Союзпечать» ва китоб дўконларига чиқарилмоқда.

Ҳ. ОЛИМОВА.

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ

ҲАМ МИЛЛИЙ КУРАШ, ҲАМ БУХОРОЧА...

Бугун мактабнинг келажак истиқболи ҳақида гапирилганда, албатта, мавзу таълим-тарбиянинг миллий хусусиятларига бориб тақалади. Киши бу масалани ҳал этишда анчагина ўйлаб қолади... Наҳотки шу ўтган давр ичида таълим-тарбиядаги миллийлик йўқолиб кетган бўлса, ўтмишда ота-боболаримиз қўллаган таълим ва тарбия жараёнидаги услублар жамиятнинг келажакдаги тараққийси учун зид бўлса, наҳотки кейинги пайтларда таълим ва тарбия соҳасидаги «жадал ривожланиш» бутун кишилик жамияти тарихи давомида яратилган, яъни халқ педагогикасининг йиғилган дурдоналари инқилобий тарзда ўзгартирилиб, ўз йўл ва йўриқлари тизимини асослаб берган бўлса...

Тўғри, таълим ва тарбияда тавсифланаётган даврда анчагина ижобий силжишлар ҳам бўлган, лекин халқнинг асрлар бўйи яратилган талайгина дурдоналари бу ижобий силжишлар соясида қолиб, келажак кўз ўнгида гавдаланмади. Бунда қайси масалаларга эътибор берилмади, деган савол туғилади. Бунга умумий тарзда шундай жавоб қайтариш мумкин: таълимнинг фақат миллийлик хусусиятига кам эътибор берилди. Бу масалани ҳар томонлама асослаб ва исботлаб бериш керак бўлади. Биз таълимнинг миллийлиги деган тушунчани тўғри ҳал қилиш учун унинг моҳиятига чуқурроқ кириб боришимиз зарур. Таълимнинг миллийлиги деганда, фақатгина «шовинистик қарашларни» эътироф этмасдан, унинг халқ урф-одатлари, ота-боболаримиздан мерос қолган удумларнинг гавдаланиши тушунилиши керак.

Бой тарихимиз ўзининг давомийлиги билан авлодларимиз онгига сингиб, миллий хусусиятларимиз эса авлодларимизда шакллана боради. Лекин шу давомийлик таълим ва тарбия жараёнида давом этдими? Саволга жавобни излаб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Масалан, ҳар қандай фан бўйича ўқув дастурини олиб таҳлил қилинг, ўзингиз хулосалаб ҳам олинг. Бунда бутун собиқ СССР ҳудуди учун бир хил йўналишдаги тузилган таълим тизимига тўғри келамиз. Ўзбек тили, адабиёт, тарих, риёзиёт..., ҳатто ашула ва жисмоний тарбия дарслари ҳам бир хил, ҳамма учун ягона дастур бўйича амалга оширилиб келинди. Ўқув дастурида жисмоний тарбиянинг миллий кўринишларига, йўналишларига бир соат ҳам вақт ажратилмаган.

Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини эълон қилгандан кейин ҳамма фанлар қатори жисмоний тарбиянинг ривожланишига, хусусан, унинг миллий йўналишларини шакллантиришга бағишланган бир қанча ўта муҳим ҳужжатлар қабул қилинди. Шу йилнинг 14 январида Ўзбекистон Республикаси жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш тўғрисида Қонун қабул қилди. Бундан ташқари, Халқ таълими вазирлиги томонидан ҳам бир қанча ҳужжатлар қабул қилиниб, уларда ҳам таълимнинг бошқа тармоқлари сингари жисмоний тарбияга тааллуқли масалалар ўз аксини топган.

Масалан, вазирлик тасарруфидаги ташкилот — Педагогика фанлари илмий-тадқиқот институти томонидан тавсия этилган «Тўрт йиллик таълим йўриқномаси (концепцияси)»да, жумладан, шундай дейилади: «Жисмоний тарбия беришнинг янги ўқув режасини жорий этиш. Ҳозирги кунда энг муҳим бўлган масала — болаларнинг соғлигини муҳофаза қилиш, уларнинг ҳаракатга бўлган эҳтиёжларини тўла қондириш, қиз ва ўғил болаларга хос ва мос алоҳида ўқув дастурлари ишлаб чиқиш, ҳаракатли мавзулар ҳамда ўзбек халқ ўйинларининг айрим қисмларини она тили, ҳисоб, мусиқа, меҳнат дарслари, тасвирий санъат билан уйғунлаштириш кўзда тутилади». Мазкур ҳужжат лойиҳасида ҳам қандайдир аниқлик етишмайди.

Жисмоний тарбия беришда халқ миллий удумларидан миллий курашнинг дастлабки босқичини бошланғич синфдан бошлаш мумкин. Бу масалани исботлаш учун эски тартибдаги том-том монографиялар ёзиш шарт эмас. Ўзбек халқининг тўй-томошалари, сайллари, халқ тантаналари миллий курашларсиз ўтмайди. Агар эътибор берсангиз, кураш бошланишидан олдин даврага ёш йигитчалар тушиб оладилар. Бу бизнинг азалий удумимиз бўлиб, миллий кураш билан ёшликдан шуғулланиш кераклигига ишорадир. Миллий курашни таълим жараёнига киритишнинг бир қанча педагогик тамойиллари ҳам борки, тарбиявий жараёнга жуда фаол таъсир кўрсатади.

Шулардан фақат иккитасини эслатиб ўтиш кифоя. Бу — халқ педагогикасининг ядросини ташкил қилувчи тарихийлик ва миллийлик тамойиллари бўлиб, қуйидагилардан иборат:

1. Тарихийлик тамойилини шарҳлашдан олдин унинг миллий кураш орқали ифодаланишини, элементар кўринишларини эътиборга олиш лозим. Миллий курашнинг тарихи жуда узоқ. Масалан, бу нарса буюк Шарқ мутафаккири ибн Синонинг «Ал-Қонун» китобида, Кайковуснинг «Қобуснома»си, Фирдавсийнинг «Шоҳнома»си каби манбаларда ўз аксини топган. Демак, миллий курашнинг илдизи узоқ ўтмишга бориб тақалар экан, у халқ педагогикаси нуқтаи назаридан тарихийлик тамойилини гавдалантиради. Лекин миллий курашнинг манбаларда қайд этилиши у фақат тарихда мавжуд бўлган, деган хулосани келтириб чиқармайди, бундай кураш асрлар оша халқ орасида, унинг миллий урф-одатлари таркибида авайлаб-асраб сақланиб келинган.

2. Миллийлик тамойили ҳам тарихийлик тамойили билан боғлиқ ҳолда мавжуд халқ педагогикасининг таркибий қисмларидан биридир. Миллий курашда тарбия нуқтаи назаридан қараладиган миллийлик тамойилини алоҳида қайд этиш ҳозирги даврга жуда мос келади.

...Одатда, миллий кураш билан ўғил болалар шуғулланадилар. Демак, бу ўғил болаларга махсус йўналиш ҳисобланса, жисмоний тарбия дарсларида қиз ва ўғил болаларни ажратиб машғулот ўтиш учун энг асосий белги ҳисобланади. Бизнингча, ўғил ва қиз болаларни жисмоний тарбия дарсларида алоҳида шуғуллантирилса, тарбиявий томондан анчагина ижобий натижалар берса керак. Демак, йўриқномани тўлиқ эътироф этган ҳолда жисмоний тарбия соҳасидаги йўналишни миллий кураш дастури билан тўлдиришни лозим топамиз.

Биз ўз кузатишларимизга таянган ҳолда институтимиз жисмоний тарбия кафедраси олимлари билан спортнинг бухороча кураш тури ўқув дастурини ишлаб чиқдик. Дастурни тайёрлашда анчагина ташкилий ишлар ҳам олиб борилди. Мазкур кафедра қошида иш олиб бораётган тадқиқотчилар Навоий вилояти мактабларида ишлаб чиқилаётган дастур бўйича тажриба-синов гуруҳларини танлаб, болаларни илмий жиҳатдан кузатишди. Дастлабки натижалар ёмон бўлмади. Натижада кафедрада шу йўналиш бўйича бир номзодлик диссертацияси тайёрланди, 30 га яқин методик тавсияномалар ишлаб чиқилди. Кафедра ходимларининг илмий мақолалари эълон қилинди ва улар илмий-методик анжуманлардаги маърузаларда муҳокама этиб борилди. Бухороча курашнинг музофот учун ихтисосий хусусиятини ҳисобга олиб, фақат ўрта мактаб бўйича ўқув дастури ишлаб чиқмасдан, балки келажакда институтимиз базасида курашнинг мазкур йўналиши бўйича мутахассислар тайёрлаш ишига ҳам катта эътибор бермоқчимиз.

Р. РАҲМОНОВ,
Навоий давлат педагогика институтининг ректори, профессор.

А. НУРУЛЛАЕВ,
шу институтнинг жисмоний тарбия фани катта ўқитувчиси.

Жисмоний тарбия дарси муаммолари, ўқувчиларни баркамол соғлом ва иродасини мустаҳкам қилиб тарбиялаш бугунги куннинг долзарб масалаларидандир. Пойтахтимиздаги 63-мактаб ўқитувчиси Эркин Бўриев буни чуқур ҳис қилади. У узоқ йиллардан бери физкультура ва спорт ишларини ривожлантиришга ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Олий тоифали ўқитувчининг шогирдлари унинг кўзлаган мақсадларини амалга оширса, ажаб эмас.

СУРАТДА: Э. Бўриев машғулот пайтида.

А. ЧАПЛИГИНА тасвирга туширган.

СЎРАГАН ЭДИНГИЗ...

САВОЛ: Мен махсус ҳунар-техника билим юртида ишлайман. Ҳар йили ўқувчилар қишлоқ хўжалик ишларига жалб этилган пайтда машғулотлардан бўш қолган ўқитувчиларга ҳақ тўлаш масаласи кўндаланг бўлади. Мажбурий бўш қолган вақтига қандай ҳақ тўланиши хусусида маъмуриятимиз бир тўхтамга келолмаяпти...

М. БОБОДИНОВ.
ҚҚАССР, Хўжайли шаҳри.

ЖАВОБ: Ўзбекистон Республикаси Меҳнат қонунлари кодексининг 34-моддасига ва Халқ таълими вазирлигининг кўрсатмасига биноан, ўқитувчиларнинг мажбурий бўш қолган вақти учун 100 фоиз миқдорида ўртача ойлик иш ҳақи сақланади. Демак, ҳунар-техника билим юрти ўқитувчилари ўқувчилар қишлоқ хўжалик ишларида машғул пайтларида ўртача маошларини тўлиқ олишлари шарт.

МУЛОҲАЗА, ТАКЛИФ...

ҲАРБИЙ ХИЗМАТГА ТАЙЁРМИСАН, ЙИГИТ?

Ўзбекистонимиз мустақил бўлган бир пайтда жумҳуриятимиздаги ўсмирларнинг чақириққача тайёргарлиги фани раҳбарлари билан ўз фикрларимни ўртоқлашмоқчиман.

Маълумки, миллий армияга ёшларни тайёрлаш ҳамон долзарб масала бўлиб қолаётир. Ўзбекистонимизнинг мустақил давлат деб тан олинишини мен ўзининг армиясига эга бўлган ва ёшларни ҳарбий хизматга тайёрловчи манбаи бўлиши керак деб тушунаман. Шунинг учун ҳам, биринчи навбатда, умумтаълим мактабларида ўсмирларнинг чақириққача тайёргарлиги фанини ривожлантириш муҳим ўрин тутади. Бу борада биз шу пайтга қадар Россия мамлакатининг дастуридан фойдаланиб келдик. Энди эса ўзимизнинг йўналишимиз ва мустақил фикримиз бўлиши шарт. Шунга кўра, мен мазкур фан хонасини миллий асосда жиҳозланишини таклиф қиламан.

Хонанинг олд томони. Менинг фикримча, фан хонасидаги ёзув тахтасининг юқори қисмига ўзбек халқининг фахри ва донғи кетган лашкарбошиси Амир Темур сурати қўйилса. Бу ўзбекнинг рамзи сифатида акс этсин. Амир Темурнинг сурати ёнида ўзимизнинг Ҳадиси шарифдан Ватан ҳимоясига оид сўзлар ўрин олса. Ёзув тахтасининг чап томонига Ўзбекистон армиясининг ўзбек тилида ёзилган ҳарбий қасамёди матни қўйилса. Унинг тагида эса «Мунофиқлик — ёмон иллатдир» деган фикр бўлсин. Ўнг томонида эса мустақил Ўзбекистон армиясининг байроғи акс этиб турса, унинг тагида «Халқ жасорати мангу яшайди» деган ёзув бўлса, мақсадга мувофиқдир.

Хонанинг иккинчи томони. Бунда мен ҳарбий хизмат асослари ва буюк ўзбек саркардалари бўлимларига жой ажратдим. Мазкур бўлимда мустақил жумҳуриятнинг давлат қонунининг китоб шаклидаги кўриниши ва унинг шарҳи ёритилиб берилади. Токи, ўқувчи ўз мамлакати қачон ва қандай ташкил топганлигини тушуниши керак. Ўзбекистон армиясининг асосий Низомлари ва уларнинг моҳияти ҳам шу бўлимда белгилаб берилади.

Бу ерда чақириққача бўлган ёшларнинг умумий вазифалари ўз ифодасини топади. Шунингдек, сафда юриш машқларининг расмли кўринишлари ҳам хонага қўйилиши керак.

Буюк ўзбек саркардаларига бағишланган бўлимда халқимиз орасидан чиққан лашкарбошилар акс эттирилади. Ўқувчи ўз миллатидан қандай ҳарбий қўмондонлар етишиб чиққанлигини ва уларнинг жанговар йўлларини, ҳаётларини билиб боради. Бундай инсонларга мен Мирзо Улуғбекни, Заҳириддин Муҳаммад Бобурни, Собир Раҳимовларни муносиб деб биламан.

Хонанинг учинчи томони. Бу бўлим Ўзбекистон армиясининг тур ва қўшинлари ва жисмоний мудофаа машқ асослари деб аталиши лозим.

Жисмоний ва мудофаа машқ асослари. Ҳозирги халқ таълими бўлимида иш олиб бораётган ҳарбий таълим ўқитувчилари ўсмирларнинг чақириққача тайёргарлиги фанида берилган дастур бўйича «Қўл жангини» мукаммал дарс сифатида ўтиш қобилиятига эга эмаслар. Шунинг учун бу бўлимга мен қўл жангининг тарихи ва аҳамияти, душманни қуролсизлантириш усуллари, душманни асирга тушириш ва боғлаш йўллари, умумий ривожлантирувчи жисмоний машқлар, тиғ билан ҳужум ва ҳимоя усулларини киритишни муҳим деб биламан. Чунки ҳарбий хизматга тайёрланаётган ёшлар жисмоний мудофаа қобилияти жиҳатидан етук бўлишлари керак.

Хонанинг тўртинчи томони. Бу бўлимни мен «Қуроллардан фойдаланиш ва жанговар усуллар» деб номладим. Бу бўлимдан ўқувчи дарснинг энг керакли мағзини олади. Дарсда ва дарсдан ташқари пайтда ўқувчи граната улоқтириш, граната қисмлари, автомат ва милтиқ тузилишлари техника хавфсизлиги қоидалари ва бошқа маълумотлардан баҳраманд бўлади. Мана шуларни билиш билан бирга у бевосита ҳарбий хизматга тайёрланиб боради. Бундан ташқари, хонанинг тўртинчи томонига «Фуқаро мудофааси» ва «Ҳарбий топография»ни кичик бир мавзу сифатида киритиш мумкин.

К. АКРАМОВ,
Наманган вилояти Наманган районидаги 20-ўрта мактабнинг ҳарбий таълим раҳбари.

АЖОЙИБ ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР

УСИМЛИКЛАР МУСИҚАДА ЯЙРАЙДИ

Мева ва сабзавотлар мусиқани ёқтиришини Япония олимлари аниқладилар. Уларнинг фикрича, мусиқа садосидаги тўлқинлар ўсимлик япроғидаги ҳужайраларнинг модда алмашувига таъсир этиб, ундан кўпроқ кислород ажралиб чиқишига «кўмаклашади». Шу билан биргаликда унда сувдан қабул қиладиган моддаларнинг ўзлаштирилиши яхшиланиб, фотосинтез жараёни тезлашади.

Ямагата шаҳридаги аудиоэлектроника техникаси ишлаб чиқарадиган фирмалардан бирининг ходимлари бир неча йилдан буён бу соҳада тамоман янги тажрибалар ўтказмоқда. Магнитофондан мусиқани «тинглаган» сабзавот ва мевалар тез ўсмоқда.

Мусиқага қўшимча бу ерда япроқларга гидропоник суюқлик ҳам сепилмоқдаки, бу ҳам ўсимликлар ривожланишига катта таъсир этаяпти. Тажрибада ҳозирнинг ўзидаёқ ўсимликлар ҳосилининг пишиб етилиши тезлашганлиги, ҳосил эса 30 фоизга ошганлиги исбот қилинди. Қизиғи шундаки, деб ёзади «Японияда фото» журнали, мева ва сабзавотлар кўпроқ классик мусиқани ёқтирар экан.

●

ЭНГ ИССИҚ ЮЛДУЗ

Астрономлар кўп йиллар давомида энг ҳароратли юлдузларни аниқлаш борасида тадқиқотлар олиб бордилар. Улар бундай юлдуз 2440 рақами билан белгиланган «газқайнар» туманлигида деб тахмин қилдилар. Бу туманлик радиация ионизациялашувининг ўта фаоллашиши натижасида ёрқинлик ҳосил қилади, унинг манбаи эса фақат туман ичидаги ўта ҳароратли юлдуз бўлиши мумкин. Бироқ Ер атмосферасининг зичлиги бу юлдуз нурларини «тарқатиб» юборади... Шу сабабли Ердан мазкур юлдузни телескопда кўриб бўлмайди.

Ҳозирги пайтда «Хаббл» фазовий телескопи ёрдамида биринчи бор иссиқ юлдузнинг тасвири олинишига муваффақ бўлинди, деб хабар беради «Сайенс ньюс» журнали. Годдард номидаги фазовий учишлар Маркази (Мериленд штати) мутахассисларининг ҳисоб-китобларига кўра, бу юлдузнинг ҳарорати 200 минг даража иссиқ) барча юлдузларникидан юқоридир.

Энг иссиқ юлдуз юқори ҳароратли само жисмлари гуруҳига киради. Массаси жиҳатидан ҳам йирик — Қуёш массасидан бир неча баробар ортиқдир.

●

ЎЛИК ОНАДАН ТИРИК БОЛА

Қорнида уч ойлик ҳомиласи бўлган 18 ёшли Марион автомобиль ҳалокатига учраб, ҳалок бўлди. Врачлар унинг қорнидаги болани тирик сақлаб қолишга ҳаракат қилдилар. Махсус аппарат эмбриондаги боланинг нафас олиши ва қон айланишига имкон яратди. Шунингдек, бола одатдагидек соғлом она қорнида оладиган етти хилдаги гармонлар аралашмасини олиб турибди.

Эмбриондаги бола тирик, врачлар март ойида ўлик онадан тирик бола туғилишига умид қилмоқдалар.

Бош муҳаррир Аҳмаджон ДОЛИМОВ.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси марказий қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-04-21, 52-35, нашриёт диспетчери — 32-78-94, нашриёт телефон станцияси навбатчиси — 33-90-50.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концернининг босмахонаси. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

№ Г-471. ИНДЕКС: 64595. Босишга топшириш вақти 20.00. Босишга топширилди 20.00 Тираж 44761.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12